

Research Article

Necessities and obstacles of using secret operations of entrapment in the economic crime of money laundering

Mohammad Pirani¹

Asghar Abbasi²

Ali Ghorbani³

Received: 27/10/2022

Accepted: 02/12/2022

Abstract

Background and purpose – Economic crime have led to destructive effects and negative economic consequences for the country. Special characteristics, including low visibility, high dark figure, dynamism, wide scope of danger, and special information make detection of these crimes difficult. Thus, secret entrapment operations can be considered as a suitable solution to fight against this type of crimes. However, the lack of recognition of the necessities of and obstacles to the enforcement of secret entrapment operations for economic crimes will cause doubts both in the enforcement or non- enforcement of these operations as well as in the public's minds, making them unoptimistic towards the nature of such operations. This study attempts to answer the questions that: "what are the main obstacles and necessities of the enforcement of the secret

1. Department of Criminal Law and Criminology, chalous Branch, Islamic Azad University, chalous, Iran. mohammadpirani@chmail.ir.
2. Department of Criminal Law and Criminology, chalous Branch, Islamic Azad University, chalous, Iran (Corresponding author). drabbasi191@gmail.com.
3. Department of Criminal Law and Criminology, chalous Branch, Islamic Azad University, chalous, Iran. Ghorbani409@yahoo.com.

* Abbasi, A., Pirani, M., & Ghorbani, A. (1401 AP). Necessities and obstacles of using secret operations of entrapment in the economic crime of money laundering. *Biannual Journal of Jurisprudential Principles of Islamic Law*, 15(30), pp. 557-598. Doi: 10.30495/jfil.2023.70237.1607

۵۵۷
مباحث حقوق کیفری

ضرورت‌ها و موانع به کارگیری عملیات مخفی دام‌گستری در جرم اقتصادی پول‌شویی

entrapment operations for the economic crime of money laundering?” and “how can these necessities and obstacles be explained?”

Methodology – This study is descriptive-analytical and has investigated and analyzed the above-mentioned questions using the library and note-taking methods.

Findings and results –While explaining the necessities and obstacles of the enforcement of a secret entrapment operation for the economic crime of money laundering, this study can be successful on the one hand for guiding the police, designers and operators of secret operations in the enforcement of secret entrapment operations, and on the other hand, increase the public's trust in the police and judicial system.

Keywords

Obstacles, Necessities, Entrapment, Secret Operations, Economic Crimes, Money Laundering.

مقاله پژوهشی

**ضرورت‌ها و موانع به کارگیری عملیات مخفی
دام‌گستری در جرم اقتصادی پول‌شویی**

محمد پیرانی^۱   اصغر عباسی^۲   علی قربانی^۳

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۸/۰۵   تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۰۹/۱۱

چکیده

زمینه و هدف: جرایم اقتصادی آثار مخرب و تبعات سوء اقتصادی زیان باری برای کشور به همراه داشته، این جرایم به واسطه‌ی اوصاف خاصی مانند رؤیت‌پذیری اندک، رقم سیاه بالا، پویایی، گستردگی دامنه خطر و برخورداری از اطلاعات خاص، به دشواری کشف می‌گردند. از این رو بهره‌گیری از عملیات مخفی دام‌گستری، می‌تواند راهکاری مناسب برای مبارزه با این دسته از جرایم باشد. اما عدم شناخت ضرورت‌ها و موانع به کارگیری عملیات مخفی دام‌گستری در جرایم اقتصادی، موجب ایجاد شبهاتی هم در اجرا یا عدم اجرای این عملیات‌ها و هم موجب ایجاد شبهه در اذهان مردم خواهد شد به گونه‌ای که ممکن است عامه‌ی مردم به ماهیت این گونه عملیات‌ها خوشبین نباشند. مقاله حاضر درصدد پاسخگویی به این سؤال است که عمده‌ترین موانع و ضرورت‌های به کارگیری عملیات مخفی دام‌گستری در جرم اقتصادی پول‌شویی چیست و چگونه می‌توان این موانع و ضرورت‌ها را تبیین نمود.

۱. گروه حقوق جزا و جرم‌شناسی، واحد چالوس، دانشگاه آزاد اسلامی، چالوس، ایران.

mohammadpirani@chmail.ir

۲. گروه حقوق جزا و جرم‌شناسی، واحد چالوس، دانشگاه آزاد اسلامی، چالوس، ایران (نویسنده مسئول).

drabbasi191@gmail.com

۳. گروه حقوق جزا و جرم‌شناسی، واحد چالوس، دانشگاه آزاد اسلامی، چالوس، ایران.

Ghorbani409@yahoo.com

* عباسی، اصغر؛ پیرانی، محمد و قربانی، علی. (۱۴۰۱). ضرورت‌ها و موانع بکارگیری عملیات مخفی دام‌گستری در جرم اقتصادی پول‌شویی. فصلنامه علمی - تخصصی مبانی فقهی حقوق اسلامی، ۱۵(۳۰)، صص ۴۹۹-۵۲۴.

Doi: 10.30495/jfil.2023.70237.1607

روش‌شناسی: این مقاله توصیفی - تحلیلی بوده و با استفاده از روش کتابخانه‌ای و فیش‌برداری به بررسی و تحلیل سؤال فوق‌الذکر پرداخته است.

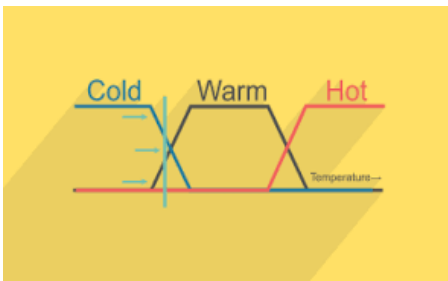
یافته‌ها و نتایج: این مقاله ضمن تبیین ضرورت‌ها و موانع به‌کارگیری عملیات مخفی دام‌گستری در جرم اقتصادی پول‌شویی می‌تواند از یک طرف هدایتگر پلیس، طراحان و گردانندگان عملیات‌های مخفی در پیاده‌سازی یک عملیات مخفی دام‌گستری، موفق باشد و از طرف دیگر موجبات اعتماد هرچه بیشتر مردم به پلیس و دستگاه قضایی را فراهم نماید.

کلیدواژه‌ها

موانع، ضرورت‌ها، دام‌گستری، عملیات مخفی، جرایم اقتصادی، پول‌شویی.

مقدمه

افزایش قابل ملاحظه در جرم‌انگاری برخی مرادوات مجرمانه توافقی، که از جمله ویژگی‌های رایج قانون نوین قلمداد می‌شود، لزوم افزایش استفاده از روش‌های نظارت و عملیات‌های نیش و تله‌گذاری را سبب شده است، زیرا بدون به‌کارگیری این روش‌ها، شانس کشف جرم از نقطه نظر اجرای قانون به کمترین حد ممکن خواهد رسید. نبود یک قربانی بی‌واسطه که آن چنان خشمگین و آزرده خاطر باشد که بلافاصله پس از ارتکاب

جرم، اقدام به گزارش آن کرده یا طرح شکایت کند، چالش‌های ویژه‌ای را در برابر مجریان قانون قرار می‌دهد. جرایم اقتصادی از جمله‌ی این جرایم هستند که در آن مجرمین با شیوه و شگردهای

پیچیده، دست به ارتکاب جرم زده به گونه‌ای که کشف این دسته از جرایم، به سادگی میسر نیست (اعظمی مقدم، ۱۳۹۰: ۵۶). در واقع جرم‌انگاری فعالیت‌ها موجب گذار آن‌ها به دنیای زیرزمینی جرم و جنایت، اغلب در قالب شبکه‌های جنایی پنهان، می‌شود که این خود سبب هر چه کم اثرتر شدن تلاش‌های مجریان قانون می‌گردد. اینجاست که ناگزیر از به‌کارگیری عملیات مخفی دام‌گستری برای نفوذ مامورین مخفی در درون شبکه‌های جنایی هستیم. ضرورت در لغت به معنای نیاز، حاجت آنچه که بدان محتاج باشند، اجبار، الزام و ناگزیری است (معین، ۱۳۸۷: ۶۵۴). در قضیه‌ی زمین متحرک است تا وقتی که کره‌ی زمین وجود دارد، زمین حرکت کرده و این قید دوام است (صانعی، ۱۳۸۷: ۵۳). در عرصه‌ی جرم و جنایت نیز چنین است تا زمانی که مجرم به ارتکاب جرم دست زده و مجرم وجود داشته پلیس به مبارزه با جرم می‌پردازد، بنابراین مبارزه‌ی پلیس با جرم یک ضرورت است. در مورد ضرورت مبارزه با پدیده جنایی به هیچ وجه اختلافی بین دانشمندان نبوده و نیست و اگر اختلافی بین آن‌ها وجود داشته باشد مربوط به راه و طریقه مبارزه است (محسنی، ۱۳۹۳: ۵۸). یکی از طرق مبارزه با پدیده جنایی، استفاده از عملیات‌های مخفی است. با این

وجود برخی مانند هوور^۱ مدیر دفتر تحقیقات اف بی آی معتقد بود عملیات‌های مخفی باید ممنوع بوده مگر اینکه کاملاً ضروری باشد (Hills, 2012:5) در توجیه ضرورت‌ها و موانع به‌کارگیری عملیات مخفی دام‌گستری در جرم اقتصادی، می‌توان از منطق فازی^۲ بهره جست. منطق فازی مفهوم حقیقت جزئی را مطرح می‌کند یعنی حقیقت چیزی بین به تمامی درست و به تمامی نادرست است این تئوری، اولین بار توسط ریاضی دان ایرانی الاصل لطفی‌زاده در سال ۱۹۶۵ طی مقاله‌ای تحت عنوان مجموعه‌های فازی به شکل رسمی مطرح گردید. این منطق بر خلاف منطق باینری یا همان منطق ارسطویی همه چیز را به شکل سیاه یا سفید، بلی یا خیر قرار نمی‌دهد. این منطق در بازه‌ی صفر و یک قرار داشته و با دوری از مطلق‌گویی (صفر یا یک) از مقدار تعلق عضوی به مجموعه بحث می‌کند (موسوی و صادقیان، ۱۳۹۵:۷۷) از آنجا که نقطه کور منطق ارسطویی؛ عرصه‌های حقایق مبهم، بود نام منطق جایگزین، فازی یعنی مبهم و نامعلوم گذاشته شد. از اینرو می‌توان گفت منطق فازی؛ با حقایق مبهم و نادقیق سرو کار دارد. در منطق فازی به جای حکم «این» یا «آن» منطق ارسطویی حکم «این» یا غیر «این»، معیار سنجش قرار می‌گیرد. به عنوان مثال بر مبنای تقسیم ثنائی ارسطویی لحظه‌ی خاصی از شبانه روز یا «شب» است و یا «روز». نمی‌تواند نه «شب» باشد و نه «روز». چنان که نمی‌تواند هم «شب» باشد و هم «روز». اما بر مبنای منطق فازی؛ لحظاتی در شبانه روز وجود دارد که نه «شب» است و نه «روز» بلکه در مرز «شب» و «روز» قرار دارد لحظه‌های غروب و سحرگاهان. یا می‌توان از آبی صحبت کرد که نه سرد است و نه داغ و آن آبی است که گرم باشد. حال اگر بخواهیم این موازنه را به دام‌گستری در جرایم اقتصادی تزریق کنیم باید گفت که دام‌گستری در جرایم اقتصادی برابر منطق ارسطویی یا باید پذیرفته شود و یا رد گردد بر اساس این نوع منطق نمی‌توان برای جرایم اقتصادی هم قائل به وجود دام‌گستری بود و هم قائل به رد آن. اما بر اساس منطق فازی به جای انتخاب الف یا ب (که در اینجا عبارتند از گزینه‌های معین) هر دوی الف و

1. Hoover
2. Fuzzy Logic

ب را با درجات گوناگون اهمیت، حق تقدم و سازگاری با اهدافها و معیارهایی انتخاب می‌کند (ابوذری، ۱۳۹۶:۲۳). بر این اساس می‌توان دام‌گستری در جرایم اقتصادی را هم پذیرفت بدین ترتیب برای زمانی که قائل به پذیرش دام‌گستری در جرایم اقتصادی هستیم می‌توانیم به ضرورت‌های استفاده از دام‌گستری در جرایم اقتصادی و برای زمانی که قائل به عدم پذیرش دام‌گستری هستیم به موانع به کارگیری دام‌گستری در جرایم اقتصادی اشاره کنیم.

۱. مفهوم عملیات مخفی دام‌گستری و جرم اقتصادی پول‌شویی

به گفته‌ی ناگین^۱، اطمینان از گرفتار شدن^۲ یک عامل بازدارنده بسیار قوی‌تر از مجازات است (Azis, Marzuki, Majid, 2020:109)، دام‌گستری و استفاده از تله‌ها می‌تواند این حس اطمینان از گرفتاری را در مجرمان اقتصادی قوت بخشد و تاثیری مهم در پیشگیری از این دسته از جرایم داشته باشد.

۱.۱- مفهوم دام‌گستری

دام در لغت آلتی که جانوران را به فریب گرفتار سازد، بند یا تله (معین، ۱۳۸۷:۴۴۵) کمند یا هر آلت یا اسبابی که برای گرفتار ساختن و صید کردن به کار ببرند را گویند (عمید، ۱۳۸۱:۹۱۷) به عقیده‌ی مارکس کتاب مقدس پُر است از مثال‌هایی چون حوا و مار، آزمایش ابراهیم و ایوب توسط خداوند و ماموریت یهودا درباره‌ی عیسی (Lassiter, 2006:219) حتی در ادبیات نیز نمونه‌های فراوانی از داستان‌های مرتبط با فریب به چشم می‌خورد (عبدالحمید منشی، ۱۳۹۸:۱۰۲)^۳

1. Nagin

2. Certainty of being caught

۳. در کنار برکه‌ای زیبا و پر از ماهی، لک‌لکی زندگی می‌کرد. او هر روز برای سیر کردن خود، ماهی‌های برکه را شکار می‌کرد و زندگی راحتی داشت. سال‌ها گذشت و لک‌لک، پیر و ضعیف شد. دیگر به راحتی نمی‌توانست ماهی شکار کند. برای همین خیلی از روزها گرسنه می‌ماند. روزها کنار برکه می‌نشست و به ماهی‌هایی که در آب زلال شنا می‌کردند، نگاه می‌کرد. لک‌لک که می‌ترسید بالأخره روزی از گرسنگی بمیرد، با خودش فکری کرد و برای نجات جاننش نقشه‌ای کشید. یک روز، به کنار برکه رفت و غمگین و ناراحت به آب خیره شد. ماهی‌ها،

علی ای حال در برخی از نخستین پرونده‌های قضایی در انگلستان مواردی از کشانده شدن

→

قورباغه‌ها و خرچنگ‌های برکه از این که می‌دیدند لک‌لک ناراحت است و اصلاً شکار نمی‌کند، تعجب کردند. آن‌ها دوست داشتند بدانند برای لک‌لک چه اتفاقی افتاده است. بالاخره خرچنگی بزرگ از آب بیرون آمد و از لک‌لک پرسید: «چرا این قدر غمگین هستی؟ چرا ماهی نمی‌گیری؟»

لک‌لک جواب داد: من همه عمرم را کنار این برکه گذرانده‌ام. زندگی خوب و خوشی داشته‌ام، اما حالا همه چیز عوض می‌شود. به زودی همه ماهی‌های برکه از بین می‌روند و من بدون غذا می‌مانم. خرچنگ پرسید: چرا عمو لک‌لک؟ لک‌لک که سعی می‌کرد خودش را خیلی غمگین نشان بدهد، گفت: شنیده‌ام آدم‌ها می‌خوانند در برکه خاک بریزند و بعد از آن که پُر و خشک شد، روی آن کشاورزی کنند. خرچنگ باعجله در آب فرو رفت و این خبر را به ماهی‌ها، قورباغه‌ها و خرچنگ‌های دیگر رساند. همه ترسیدند و شناکنان خودشان را به لک‌لک رساندند و گفتند: عمو لک‌لک! حالا باید چه کار کنیم؟ تو پیر و عاقل هستی، راه نجات را به ما نشان بده. لک‌لک گفت: من فقط یک پرند هستم، ولی فکر می‌کنم بتوانم به شما کمک کنم. وقتی که پرواز می‌کردم، کمی دورتر از این جا چشمم به برکه‌ای بزرگ‌تر و عمیق‌تر افتاد. اگر بخواهید، شما را به آن‌جا می‌برم ماهی‌ها با شادی فریاد زدند: تو تنها دوست ما هستی. لطف کن و ما را به آن‌جا ببر. لک‌لک گفت: کار سختی است، اما به خاطر شماها قبول می‌کنیم. تمام ماهی‌ها دلشان می‌خواست هر چه زودتر همراه لک‌لک به برکه‌ای که گفته بود، بروند. لک‌لک گفت: باید صبر کنید. من هر بار فقط می‌توانم دو-سه تا از شماها را با خودم ببرم. من پیر شده‌ام و بعد از هر پرواز باید استراحت بکنم. ماهی‌ها قبول کردند و لک‌لک فوری کارش را شروع کرد. او هر بار دو-سه ماهی را به منقار می‌گرفت و پروازکنان از برکه دور می‌شد. بعد، روی صخره‌ای بزرگی می‌نشست و آن‌ها را می‌خورد و بر می‌گشت. کمی استراحت می‌کرد تا باز گرسنه‌اش شود. آن وقت دوباره به سراغ ماهی‌های برکه می‌رفت یک روز خرچنگ بزرگ هم تصمیم گرفت همراه لک‌لک به برکه دیگر برود. این بود که پیش لک‌لک رفت و گفت: عمو لک‌لک! امروز مرا هم با خودتان ببرید و جانم را نجات بدهید. لک‌لک که دیگر از خوردن ماهی سیر شده بود، با خودش فکر کرد: بد نیست امروز یک خرچنگ بخورم. بعد رو به خرچنگ کرد و گفت: قبول می‌کنم. بیا تا تو را هم به آن برکه بزرگ ببرم خرچنگ با خوشحالی سوار گردن لک‌لک شد. لک‌لک پرواز کرد، اما هرچه جلوتر می‌رفت، خرچنگ برکه‌ای نمی‌دید. مدتی نگذشته بود که لک‌لک پایین آمد و روی زمین نشست خرچنگ با تعجب به اطراف نگاه کرد و گفت: عمو لک‌لک! پس برکه‌ای که می‌گفتی کجاست؟ صدای خنده‌ی لک‌لک بلند شد. او همان‌طور که می‌خندید، صخره‌ای بزرگ را به خرچنگ نشان داد و گفت: «آن صخره را می‌بینی؟ من همه ماهی‌ها را به آن‌جا برده‌ام. اگر کمی صبر کنی تو را هم به همان‌جا می‌برم خرچنگ خوب صخره را نگاه کرد، اما متوجه شد مقدار زیادی اسکلت ماهی در آن‌جاست. او فهمید که لک‌لک ماهی‌ها را به جای بردن به برکه بزرگ، خورده است. خرچنگ که از مرگ دوستانش ناراحت شده بود، چنگال‌هایش را در گردن لک‌لک فرو برد. لک‌لک بال‌بال زد و سعی کرد خودش را نجات بدهد، اما فایده‌ای نداشت. خرچنگ آن‌قدر گردن او را فشار داد تا لک‌لک بر زمین افتاد. خرچنگ سر او را از تنش جدا کرد و با سختی همراه خود به سوی برکه بُرد. دوستان خرچنگ از دیدن او تعجب کردند و پرسیدند: پس چرا برگشته‌ای؟ برای عمولک‌لک چه اتفاقی افتاده است؟ خرچنگ سر لک‌لک را به آن‌ها نشان داد و همه ماجرا را برایشان تعریف کرد.

شهروندان به دنیای جرم و جنایت با هدف بازداشت آن‌ها گزارش شده است. به همین منوال، در میان پرونده‌های قضایی در امریکای قرن نوزدهم نیز نمونه‌هایی از افرادی که به قصد اعمال مجازات‌های کیفری به انجام کارهای خلاف قانون وسوسه شده‌اند ثبت شده است. بدین ترتیب، دام‌گستری در مقام پدیده‌ای اجتماعی مدت‌هاست که در میان ما به سر می‌برد. برخی دیگر معتقدند تشویق واژه‌ای است برای توصیف عمل پلیس یا ماموری که اولاً خود را مجنی علیه وانمود می‌کند ثانیاً به واسطه‌ی اعمال خود، قصد ترغیب مظنون به ارتکاب جرم را دارد، ثالثاً واقعاً این تحریک را به مظنون منتقل می‌کند و رابعاً بدین وسیله تا حدی بر ارتکاب جرم تاثیر می‌گذارد لازمه‌ی تحریک واقعی نیز آن است که شرایطی فراهم شود تا مظنون با فرصت ارتکاب جرم مواجه گردد و تحریک واقعی، تحریکی است که در زمان ارائه‌ی آن، ماموران در صدد تحصیل دلیل باشند (یزدیان جعفری، ۱۳۸۴: ۱۱۷).

عده‌ای دیگر عملیات دام‌گستری را وضعیتی می‌دانند که چنان ذهن شخص را درگیر خود می‌کند که با اراده‌ی آزاد و اختیار و قدرت تصمیم‌گیری وی، در تعارض قرار می‌گیرد و این تعارض سبب می‌شود که شخص مورد نظر به قول معروف دم به تله دهد. بنابراین دام‌گستری زمانی واقع می‌شود که ماموران فردی را که به هیچ طریقی تمایل به ارتکاب جرم نداشته، به نحوی تحریک و ترغیب کنند که او قانون را نقض نماید (حسینی و موذن‌زادگان، ۱۳۹۳: ۱۲). برخی نیز، دام‌گستری را عبارت از تحریک و ترغیب یک شهروند عادی مطیع قانون به ارتکاب جرم توسط ضابطین دادگستری (به منظور کسب ادله و محکوم کردن وی در دادگاه) می‌دانند که این امر می‌تواند منجر به رفع مسئولیت متهم، تخفیف مجازات وی و یا نادیده گرفتن ادله بشود (الهام و گلدوزیان، ۱۳۹۲: ۱۲۵). در تمامی تعاریف معنونه، تنها به دام‌گستری نامشروع پرداخته شده و به دام‌گستری مشروع توجهی نشده است. با این وجود در برخی حوزه‌های قضایی دام‌گستری را به دام‌گستری عادلانه و غیرعادلانه^۱ تقسیم کرده‌اند. آلمان از جمله این کشورهاست. براین اساس، دام‌گستری زمانی مجاز دانسته می‌شود که ظن سابقه‌ی مشارکت خاطی در ارتکاب جرائم

---

1. admissible and inadmissible entrapment

جدی با ماهیتی مشابه جرائمی که در جریان دام گسترگی به وقوع پیوسته‌اند برود. دادگاه فدرال آلمان مرز میان دام گسترگی مجاز و غیر مجاز را به واسطه‌ی تعدیل و ارزیابی حق متهمین برای دسترسی به محاکمه‌ی عادلانه، به موجب ماده‌ی ۶ پیمان حقوق بشر اروپا، و نیز منافع عمومی در دستیابی به یک فرآیند دادخواهی کیفری موثر، تعیین می‌نماید (Görlitz, Hubert, Kucher, Scheffer, Wiese, Mojsoska, 2019: 498).

۲.۱- مفهوم پول شویی

پول شویی، آثار منفی مستقیم و غیر مستقیم پرشماری بر اقتصاد، موسسات مالی و همین‌طور بهره‌وری بخش‌های حقیقی، تجارت بین‌المللی و جریان سرمایه دارد که برشمردن و ترسیم عددی این آثار نیز می‌تواند به غایت دشوار باشد (Dujovski, Mojsoska, 2019: 145). پول شویی پدیده‌ای جهانی است که از گستره و شبکه‌های ارتباطی جامعه مالی بین‌المللی بهره می‌برد و بی‌وقفه تسهیلات آن را به کار می‌برد. مخفی و پنهان‌نگه داشتن ماهیت، منشأ، محل، ترتیبات انتقال و جابجایی پول و حقوق مربوط به مالکیت درحالی که شخص آگاه باشد چنین پول یا سرمایه‌ای حاصل جرم و یا زنجیره‌ای از جرایم جدی است، همگی مصادیق پول شویی به شمار می‌روند (تذهیبی، ۱۳۹۶: ۲۵). بدین ترتیب پول شویی فرآیندی است که به موجب آن، فرد عالماً به قصد رهایی از عواقب رفتار مجرمانه، منبع اصلی درآمدهای حاصل از اعمال مجرمانه را مخفی نگه داشته و به این درآمدها جلوه‌های پاک و حاصل از اعمال قانونی می‌بخشد (باقرزاده، ۱۳۹۵: ۲۶).

۲. محورهای ضرورت به کارگیری عملیات مخفی دام گسترگی در جرم اقتصادی پول شویی با تکیه بر اوصاف ویژه آن

کشف جرایم یقه‌سفیدی عملاً ممکن است با روش‌های غیرفریبنده ممکن نباشد زیرا بسیاری از تخلفات یقه‌سفیدان، با استفاده از اختیارات قانونی صورت می‌گیرد (Bell, 2003: 154). یکی از مهم‌ترین مواردی که به کارگیری دام در کشف جرایم اقتصادی را توجیه می‌کند

جنبه‌های خاص و ویژه‌ای است که این دسته از جرایم دارند این ویژگی‌ها که موجب پیچیدگی و فنی شدن جرایم اقتصادی شده به قرار ذیل اند:

۲.۱- پنهانی و عدم رؤیت‌پذیری جرایم اقتصادی

برخلاف مشاغل قانونی، سازمان‌های جنایی دارای طبیعتی زارآلود هستند به گونه‌ای که حتی با شهادت تشکیل دهندگان سابق، نظارت‌های الکترونیکی یا عملیات‌های مخفی به سختی می‌توان تعداد فعالیت‌های مجرمانه‌ی آن‌ها را برشمرد (Albanese, 2014:81). در جرایم اقتصادی مانند ارتشاء و فساد شغلی، هر دو سود می‌برند و هر دو مسئولیت کیفری دارند، بنابراین احتمال گزارش جرم از سوی هیچ یک وجود ندارد (الیت و کوین، ۱۳۹۳:۳۸). از این رو این دسته از جرایم برخلاف دیگر جرایم، رفتارهایی پنهان^۱ هستند که معمولاً به ندرت قابل رؤیت بوده و بدین ترتیب افکار عمومی چندان حساسیتی نسبت به آن‌ها نشان نمی‌دهند این امر به دلیل پنهانی و مخفیانه بودن این دسته از جرایم است. جنایات نامرئی، بدون بزه دیده و یقه سفید از جمله جرایمی هستند که در آن قربانی شدن به دلیل اشاعه یا تاثیرات طولانی مدت آن، پنهان می‌شود (Braithwaite, Fisse, Geis, 1987:17) در واقع اصلی‌ترین ویژگی جرایم اقتصادی پنهان بودن و پنهان ماندن آن است، سایر جرایم به علت داشتن یک شاکی خصوصی یا مدعی که در احقاق حق خود اصرار و ابرام دارد فی‌الذمه و به طور معمول پنهان نمی‌ماند (اعظمی مقدم، ۱۳۸۹:۷۹) به عنوان مثال آثار جرایم خیابانی، آشکار و قابل مشاهده هستند در حالی که جرایم اقتصادی، به واسطه طبیعت غیر خشن خود، مستقیماً و فوراً مورد توجه عموم قرار نمی‌گیرند (محسنی، ۱۳۹۸:۲۵۳). زمانی که قتلی اتفاق می‌افتد و جسدی بر جای می‌ماند، عموم جامعه با دیدن و شنیدن اخبار این قتل بسیار آشفته خواهند شد به عنوان مثال در پرونده قتل آتنا دختر بچه پارس آبادی^۲ در اثر گستردگی خبر و

1. Hiding Behavior

۲. آتنا دختر بچه‌ای نحیف و نزار بود که توسط فردی به نام اسماعیل جعفرزاده معروف به اسماعیل رنگرز کشته شد. آتنا زمان‌هایی که کنار بساط پدرش بود، برای استفاده از دستشویی یا خوردن آب به مغازه رنگرزی که در نزدیکی بساط پدرش بود، می‌رفت. صاحب مغازه مردی ۴۰ ساله بود که آتنا و پدرش را از مدت‌ها قبل می‌شناخت و برای

حساسیت افکار عمومی به این پرونده، علاوه بر مردم محلی که به سمت خانه و آشنایان قاتل حمله ور شده دیگر افراد نیز در محیط مجازی جهت گیری‌هایی در این خصوص داشتند. محیط اقتصادی محیطی شفاف نیست و در نتیجه فعالیت در این محیط تحریک برانگیز نبوده و تقبیح عمومی را به دنبال ندارد (اعظمی مقدم، ۱۳۹۰: ۶۳). مسئله‌ی دیگر در خصوص پنهانی بودن جرایم اقتصادی این است که پنهانی و عدم رؤیت‌پذیری جرایم اقتصادی به مجرم در ارتکاب جرم خود نیز آزادی عمل می‌دهد، زیرا او در این فضای مخفی و مستور خود را از هر گونه ابزار بازدارنده مبری دیده و با آزادی و وسعت اختیار، اعمال مجرمانه خود را پیش می‌برد. مثلاً در جرم اقتصادی پول‌شویی، اخفا و پنهان کردن و کتمان کردن ماهیت واقعی اموال نامشروع موجب می‌شود که اقدامات مقامات انتظامی و قضایی در کشف پول‌شویی ابتر بماند (ساک، ۱۳۹۶: ۱۹۰). بنابراین چنانچه اهرم کنترلی و نظارتی برای اجرای قانون پیش بینی نشود مبارزه با این دسته از جرایم اقتصادی با چالش‌های عمده‌ای روبه رو خواهد شد (ساک، ۱۳۹۶: ۲۲۴). افکار عمومی به این پرونده، علاوه بر مردم محلی که به سمت خانه و آشنایان قاتل حمله‌ور شده دیگر افراد نیز در محیط مجازی جهت گیری‌هایی در این خصوص داشتند. محیط اقتصادی محیطی شفاف نیست و در نتیجه فعالیت در این محیط تحریک برانگیز نبوده و تقبیح عمومی را به دنبال

→

او نقشه کشیده بود. پس از ناپدید شدن آتنا با بررسی دوربین‌های مداربسته مشخص شد که آتنا در محدوده مغازه قاتل ناپدید شده‌است، اما لحظه ورود او در هیچ دوربینی به ثبت نرسیده بود. در این زمان اسماعیل به عنوان مظنون دستگیر و جهت بازجویی روانه زندان شد. منزل او مورد بازرسی قرار گرفت اما پلیس از وجود پارکینگی که قاتل در مکانی نزدیک در اختیار داشت باخبر نبود. به گفته برادر قاتل، او از زندان با همسرش تماس گرفت و خواست که نسبت به امحاء مواد مخدر نگهداری شده در پارکینگ اقدام نماید. همسر اسماعیل رنگرز پس از پیدا کردن بشکه‌ای که جسد در آن قرار داشته و بوی تعفن می‌داده، برادر قاتل را در جریان قرار می‌دهد و او نیز جسد را از درون بشکه کشف می‌کند و به پلیس خبر می‌دهد. اسماعیل رنگرز در اعترافات خود گفت: «دو سه روزی بود که با دیدن آتنا و طلاهایش وسوسه شده بودم. روز حادثه به مغازه‌ام آمد که آب بخورد و چون کسی آنجا نبود، به طرفش رفتم. خواستم نقشه‌ام را اجرا کنم، اما او شروع کرد به فریاد زدن. برای همین دستم را روی دهانش گذاشتم و وقتی به خودم آمدم که دیگر نفس نمی‌کشید. ترسیده بودم و جسدش را داخل ساکی گذاشتم و آن را به پارکینگ بردم و در بشکه‌ی پلاستیکی مخفی کردم تا سر فرصت در محلی خلوت رها کنم؛ اما چند روز بعد به‌عنوان مظنون دستگیر شدم و رازم فاش شد.

ندارد (اعظمی مقدم، ۱۳۹۰: ۶۳). مسئله‌ی دیگر در خصوص پنهانی بودن جرایم اقتصادی این است که پنهانی و عدم رؤیت‌پذیری جرایم اقتصادی به مجرم در ارتکاب جرم خود نیز آزادی عمل می‌دهد، زیرا او در این فضای مخفی و مستور خود را از هر گونه ابراز بازدارنده مبری دیده و با آزادی و وسعت اختیار، اعمال مجرمانه خود را پیش می‌برد. مثلاً در جرم اقتصادی پول‌شویی، اخفا و پنهان کردن و کتمان کردن ماهیت واقعی اموال نامشروع موجب می‌شود که اقدامات مقامات انتظامی و قضایی در کشف پول‌شویی ابر بماند (ساک، ۱۳۹۶: ۱۹۰). بنابراین چنانچه اهرم کنترلی و نظارتی برای اجرای قانون پیش‌بینی نشود مبارزه با این دسته از جرایم اقتصادی با چالش‌های عمده‌ای روبه‌رو خواهد شد (ساک، ۱۳۹۶: ۲۲۴).

۲-۲- گستردگی و ریزومیک شدن فضا و روش‌های ارتکاب جرایم اقتصادی

جرم در فضا و مکان‌های مختلفی ممکن است به منصفه ظهور برسد جرایم اقتصادی نیز از این حیث مستثنی نبوده و در حوزه‌ها و مکان‌های مختلفی ارتکاب می‌یابند (مهدوی پور، ۱۳۹۵: ۴۴). گسترده بودن فضای ارتکاب، علاوه بر اینکه مبارزه با این دسته از جرایم را با مشکل جدی مواجه خواهد ساخت بلکه آثار بعدی این دسته از جرایم جامعه را با بحران‌های عدیده‌ای روبرو می‌کند چرا که این جرایم بعضاً می‌توانند تهدیدی علیه حاکمیت محسوب شوند (رستمی، ۱۳۹۷: ۱۵۱) پس مبرهن است که قلمرو خاصی را نمی‌توان برای وقوع پدیده مجرمانه در نظر در نظر گرفت و بر خلاف مطالعات اکولوژیکی مبنی بر ملاحظات کانونی بزهکاری، جرایم معطوف به یک منطقه خاص نیستند (دارابی، ۱۳۹۵: ۲۰۰)؛ لذا ما با پدیده‌ی ریزومیک شدن جرایم رو روبرو هستیم نگاه ریزومی ضد تمرکز و نظم سلسله‌وار است ریزوم‌ها بر خلاف درخت که در یک جهت خاص سیر می‌کند افقی‌وار رشد کرده و همواره به حیات خود ادامه می‌دهند. جرایم به مثابه ریزوم‌ها از اشکال سنتی خود فاصله گرفته و در فضاهای گوناگونی در حال گسترش هستند. همچنان که در شکل زیر مشهود است ریشه‌ها مدام در حال رشد و نمو هستند همین قاعده در دنیای جرایم نیز مشهود است چرا که جرایم نیز همواره در حال گسترش هستند به عبارتی جرایم

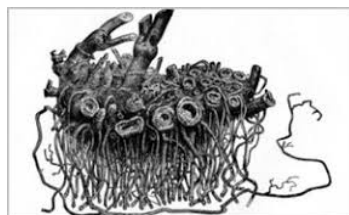
در حال ریزوم شدن بوده از این رو باید روش‌های مبارزه با آن نیز ریزومیک شوند. پول‌شویی از جمله جرایم اقتصادی است که روز به روز ریزومیک‌تر شده و مبارزه با آن سهمگین‌تر می‌گردد.

Tree

Rhizome

۱.۲.۲- روش‌های ریزوم گونه‌ی پول‌شویان به منظور عدم شناسایی

ظاهراً پول‌شویان دو هدف عمده را برای خود متصور هستند: پنهان کردن دارایی‌های خود، و اطمینان از این که در صورت پیدا شدن دارایی‌های مذکور، امکان ردیابی آن‌ها به مالک واقعی وجود نداشته باشد. به منظور به حداقل رساندن خطر شناسایی، پول‌شویان از بخش‌های نظارت‌پذیری مانند صنعت مالی که از معیارهای انطباق بالایی سود می‌برند، دوری می‌کنند. در عوض، آن‌ها به بهره‌گیری از حوزه‌های کمتر نظارت‌پذیری نظیر بازار اشیاء عتیقه و بخش املاک و مستغلات تمایل نشان می‌دهند هم چنین، پول‌شویان معمولاً عادت دارند تا برای پرهیز از جلب توجه و چند شاخه کردن خطرات نهفته در مسیر، دارایی‌های خود را به چند قسمت تقسیم کرده و هر قسمت را در بخشی جداگانه سرمایه‌گذاری نمایند.

۱.۱.۲.۲- پول‌شویان هیچگاه شخصاً وارد عمل نمی‌شوند

به طور معمول، مجرمین فعال در حوزه‌ی پول‌شویی از مترسک‌ها یا واسطه‌هایی بهره می‌گیرند تا هویت مالک واقعی دارایی‌ها فاش نشود آن‌ها با وسواس زیاد افراد موجهی را برای ایفای این نقش انتخاب می‌کنند، افرادی که سوابق کاری شان توجه چندانی را به خود جلب نمی‌کند. برای مثال، فردی با مدرک دانشگاهی در رشته‌ی تاریخ هنر می‌تواند نقش

پوشش را در یک عتیقه‌فروشی که برای پول‌شویی از آن استفاده می‌شود ایفا کند؛ به همین صورت، فردی با مدرک اقتصاد یا حقوق می‌تواند خود را در نقش مالک حقیقی یک شرکت مشاوره جا بزند که به عنوان پوشش برای یک عملیات پول‌شویی استفاده می‌شود.

۲.۱.۲.۲- برنامه‌ریزی عملیات‌های پول‌شویی در سطح چندین کشور مختلف

پول‌شویان معمولاً در طراحی نقشه‌های پول‌شویی، عملیات را در سطح چندین کشور مختلف برنامه‌ریزی می‌کنند تا هر چه بیشتر از شناسایی و تعقیب از سوی نهادهای اعمال قانون پرهیز نمایند. آن دسته از نهادهای ملی که به دنبال انجام تحقیقات درباره جرائم برون مرزی هستند می‌بایست بر همکاری نهادهای قانونی دیگر حوزه‌های قضایی حساب باز کنند. پول‌شویان از این موضوع اطلاع دارند که کدام حوزه‌های قضایی عموماً در پاسخ به درخواست‌های همکاری کندتر عمل می‌کنند. آن‌ها با بهره‌گیری از این اطلاعات، شبکه‌هایی را میان این کشورها شکل داده و از این طریق، موانع دشواری را بر سر راه نهادهای اعمال قانون قرار می‌دهند.

۳.۱.۲.۲- مزج دارایی‌های مشروع و نامشروع

افزون بر این، پول‌شویان تمایل دارند تا دارایی‌های مجرمانه و دارایی‌های مشروع را با یکدیگر ترکیب کنند. این مساله سبب می‌شود تا اثبات این که کدام دارایی‌ها منشأ مجرمانه دارند با دشواری‌های بیشتری همراه شود. برای نمونه، آن‌ها می‌توانند پول‌های تمیز و کثیف را توأمان در پروژه‌های املاک سرمایه‌گذاری کنند.

۴.۱.۲.۲- آشنایی با معیارهای گوناگون انطباق در بانک‌ها

پول‌شویان غالباً شبکه‌های خود را به کشورهای منتقل می‌کنند که نظام‌های مالی ضعیف دارند (دانشجو، ۱۳۹۵: ۴۰). این امر نشان‌دهنده‌ی شناخت دقیق پول‌شویان نسبت به معیارهای گوناگون انطباق در بانک‌های مختلف است. پول‌شویان به طور عامدانه و آگاهانه آن بانک‌هایی را هدف می‌گیرند که معیارهای انطباق سهل‌انگارانه‌تری دارند آن‌ها

هم‌چنین از آمادگی بسیار بالایی برخوردارند، و این توانایی را دارند تا در هر زمان، قراردادهای موجه و بی‌نقصی را به عنوان مدرک مشروعیت تراکنش‌های خود در اختیار واحدهای بررسی انطباق قرار دهند. علاوه بر این هستند بانک‌هایی که به دلیل کنترل‌های ناکافی می‌توانند طعمه‌های مناسبی برای پول‌شویان باشند. مثل بانک واپوویا^۱ (ولز فارگو کنونی)^۲ که نتوانسته بود به واسطه‌ی همین کنترل‌های ناکافی به مبلغی بیش از ۴۲۰ میلیارد دلار در انتقال مالی جهت پول‌شویی نظارت کند (Lawlor-Forsyth, Gallant, 2018:140).

۵.۱.۲.۲- به‌کارگیری متخصصین زبده

پول‌شویان از متخصصین زبده و پیشگامی بهره می‌گیرند که توانایی‌های آن‌ها در حوزه‌های مربوطه را نمی‌توان دست کم گرفت. بسیاری از پول‌شویان به کارشناسان بررسی انطباق و متخصصین حقوقی دسترسی دارند که می‌توانند ساختارهای پیچیده‌ای را برای فعالیت‌های مجرمانه‌ی آن‌ها طراحی و پیاده‌سازی نمایند.

۲.۲.۲- ریزوم شدن فضای ارتکاب جرم اقتصادی پول‌شویی

۱.۲.۲.۲- نظام بانکی

علی‌رغم بهره‌گیری بانک‌ها از طیف وسیعی از سیستم‌های پیچیده‌ی انطباقی، پول‌شویان هم‌چنان به استفاده‌ی خود از نظام بانکی ادامه می‌دهند. بدین ترتیب بهره‌گیری از نظام بانکی، از عمده‌ترین ابزار پول‌شویی می‌باشد (عباسی، ۱۳۹۳: ۶۸). مشخصاً، استفاده از عناصر میانی به پول‌شویان کمک می‌کند تا قادر به دور زدن سازوکارهای انطباقی باشند. اکثریت قریب به اتفاق اقدامات انطباقی مبتنی بر کشف هویت مالک حقیقی هستند. با این حال، برای نیل به این مقصود، بانک‌ها شدیداً بر صداقت مشتریان خود اتکا دارند. نظر به اینکه بانک‌ها به طور طبیعی و حسب وظایفی که بر عهده دارند، خدمات گوناگونی از

1. Wachovia Bank

2. now Wells Fargo

قبیل سهولت انتقال پول از نقطه‌ای به نقطه‌ی دیگر، امکان بهره‌برداری و یا واریز نمودن پول به حساب بانکی توسط افراد متعدد، ارائه تسهیلات الکترونیکی ارزی، گشایش اعتبار ارزی، صدور ضمانت نامه‌های بانکی، حفظ اسرار مشتریان و ... ارائه و به انجام می‌رسانند، بدین لحاظ استفاده از فعالیت‌های بانکی، بهترین زمینه را برای پول‌شویی فراهم می‌کند (ولیدی، ۱۳۹۳:۲۷۳). با این وجود، پول‌شویان باهوش از برقراری تماس شخصی با بانک‌ها پرهیز می‌کنند. در عوض، آن‌ها از عناصر میانی‌ای بهره می‌گیرند که به نام خود اقدام به افتتاح حساب بانکی می‌نمایند. در بسیاری از موارد، این عناصر میانی جذب ساختار شرکت مطبوع خود شده و صرفاً خود را به عنوان مالک حقیقی شرکت معرفی می‌کنند. به عنوان مثال، آن‌ها می‌توانند یک شرکت با مسئولیت محدود را در سوئیس راه‌اندازی کنند که شعبه‌هایی هم در لیختن اشتاین و امارات متحده عربی داشته باشد: دفتر شرکت در زوریخ می‌تواند بر عملکرد شعبه اول در وادوز لیختن اشتاین نظارت داشته باشد، که آن هم به نوبه‌ی خود بر عملکرد شعبه دوم در منطقه آزاد دبی نظارت خواهد کرد. بدین ترتیب، پول به آسانی از طریق زنجیره‌ها و شبکه‌های درون شرکت جابجا می‌شود بسته به منشأ دارایی‌های مجرمانه، بانک‌های واقع در کشورهای مختلف مورد استفاده قرار خواهند گرفت. اگر پول مورد نظر منشأ برون مرزی داشته باشد، به احتمال فراوان ابتدا به یکی از شعبه‌های شرکت در امارات یا سنگاپور منتقل خواهد شد. پس از ثبت نخستین درخواست از سوی بانک، توضیحات و قراردادهای موجه و مستند در اختیار بانک مربوطه قرار خواهد گرفت. در مرحله بعد، سود حاصل از این پول به حساب شرکت مادر در لیختن اشتاین واریز شده، که آن نیز به نوبه‌ی خود به حساب شرکت مادر در سوئیس واریز می‌شود. در این مرحله، بانک‌های سوئیسی پول ظاهراً تمیز را به واسطه‌ی انتقال‌های میان شرکتی و تسهیلات اشتراکی نقدی دریافت خواهند کرد (Teichmann, 2020:243).

۲.۲.۲- شرکت‌های مشاوره

شرکت‌های مشاوره بستری ایده آل برای پول‌شویی هستند. مجرمین می‌توانند در کشورهای قابل اطمینان با شهرت عالی مانند سوئیس اقدام به تاسیس شرکت‌های مشاوره

جدید یا خرید شرکت‌های موجود نمایند. در ادامه، آن‌ها می‌توانند شعبه‌های جدیدی را در کشورهای مختلف، نظیر لیختن اشتاین، سنگاپور، هنگ کنگ، و امارات متحده عربی راه‌اندازی کنند. به طور معمول، عناصر واسطه برای راه‌اندازی این شرکت‌ها به کار گرفته می‌شوند، و مالکین حقیقی شخصاً یا به میدان نمی‌گذارند.

در گام بعدی، این شرکت‌های مشاوره خدماتی واقعی را به مشتری‌های واقعی که به آسانی قابل راستی‌آزمایی باشند ارائه می‌دهند در این شرکت‌ها مشاورینی با رزومه‌های موجه به کار گرفته می‌شوند، دفاتر این شرکت‌ها در مناطق مرفه‌نشین و سرشناس شهر واقع شده، و از هیچ‌گونه همکاری با مقامات محلی دریغ نمی‌کنند. علی‌رغم تمام این‌ها، شرکت‌های این‌چنینی خدمات مشاوره‌ی ساختگی‌ای را نیز، مشخصاً برای مشتری‌های ظاهراً خارج از کشور ارائه می‌دهند. به عنوان مثال، یک شرکت مشاوره واقع در زوریخ می‌تواند خدماتی واقعی را به مشتری‌های خود در سوئیس ارائه دهد، مشتری‌هایی که به‌سادگی قابل راستی‌آزمایی باشند و حتی بانک‌های طرف قرارداد با شرکت نیز اعتبار آن‌ها را تایید کنند. در عین حال، شرکت مدعی می‌شود که برای مشتری‌های اروپای شرقی خود نیز خدمات مشاوره‌ی مشخصی را ارائه می‌دهد، مشتری‌هایی که این بار به آسانی گروه اول قابل اعتبارسنجی نیستند. از طریق به‌کارگیری چنین حربه‌هایی، شرکت مشاوره دارای‌های مجرمانه را جذب می‌کند. برای پرهیز از سوء ظن، شرکت مشاوره اسناد موجهی در اختیار دارند که این تراکنش‌های ساختگی را توجیه می‌کنند چنین شرکتی، برای اثبات تخصص خود در زمینه‌ی بازارهای اروپای شرقی، یک وبسایت روسی تاسیس کرده و تعدادی مشاور روس‌زبان نیز به خدمت خواهد گرفت (Teichmann, 2020:243).

۳.۲.۲- اشیاء عتیقه

بازار عتیقه جات از دیگر بخش‌های شدیداً مستعد برای پول‌شویی است، به این خاطر که تخمین دقیق ارزش مالی اشیاء عتیقه فرآیندی دشوار به حساب می‌آید. در غالب موارد، عتیقه جات بر مبنای علایق و ترجیحات شخصی خریداران قیمت‌گذاری می‌شوند. بدین خاطر، برای توجیه ثروت ناگهانی خود، پول‌شویان می‌توانند مدعی شوند که چند قلم از

اشیاء عتیقه‌ای را که سال‌ها در خانواده‌ی خود داشتند به فروش رسانده‌اند. آن‌ها برای موجه جلوه دادن روایت خود از اسنادی مانند تصاویر، ارزش‌گذاری توسط کارشناسان، و قراردادهای استفاده می‌کنند. خریداران معمولاً از یک کشور دیگر می‌آیند، که همین امر موجب می‌شود تا تایید اعتبار طرف خریدار تقریباً غیر ممکن باشد. اگر پول‌شویان درآمدی مستمر داشته باشند، معمولاً فروشگاه‌های عرضه‌ی اشیاء عتیقه راه‌اندازی می‌کنند تا از این طریق بتوانند فعالیت‌های حقیقی و مشروع خود را با تراکنش‌ها و مشتری‌های ساختگی ادغام نمایند. برای نمونه، ممکن است عتیقه‌فروشی‌ای را در مرکز یک شهر بزرگ باز کنند و حتی با شهروندان عادی معامله انجام دهند. برای این فروشگاه، یک وبسایت حرفه‌ای راه‌اندازی شده و تمامی سیاست‌های بیمه‌ای که فروشگاه‌های اشیاء عتیقه به طور معمول ملزم به رعایت آن‌ها هستند در این فروشگاه نیز رعایت خواهند شد. این دسته از پول‌شویان فعالیت‌های تجاری مشروع خود را با تراکنش‌های ساختگی ادغام نموده، با این ادعا که قطعات عتیقه‌ی مشخصی را خریداری کرده و بلافاصله بعد از آن مجدداً به فرد دیگری فروخته‌اند. این تراکنش‌ها با حاشیه سود قابل توجهی برای پول‌شویان همراه هستند، در حالی که در حقیقت، نه عتیقه‌ای خریداری و نه فروخته شده است (Teichmann, 2020:244).

۴.۲.۲-۱- املاک و مستغلات

برخی از مجرمان املاک را با پول نقدی که از راه‌های غیرقانونی بدست آورده‌اند خریداری می‌کنند و سپس املاک خریداری شده را برای بدست آوردن پول نقد می‌فروشند تا پول غیر قانونی خود را به عنوان پول قانونی توجیه کنند (Qureshi, 2017:313). بخش املاک و مستغلات راه‌های بسیار پر سودی را برای پول‌شویی در اختیار مجرمین قرار می‌دهد. در این‌جا به نمونه‌ای نوعی از این موارد اشاره می‌کنیم. پول‌شویان از شهروندان عادی ساختمان‌هایی را خریداری می‌کنند که نیاز به نوسازی داشته باشند. به طور معمول، آن‌ها حدود ۲۰ درصد از قیمت خرید ملک را به صورت نقدی پرداخت می‌کنند. این امر اغلب با امتیازات مالیاتی مشخصی برای فروشنده و خریدار همراه است. در مرحله بعد، هنگامی که پول شو مقدمات نوسازی را فراهم می‌کند، پیشنهاد می‌دهد که حدود ۳۰

درصد از مبلغ نوسازی را به طور نقد پردازد. از آن جایی که این کار معمولاً امتیازات مالیاتی خاصی را برای استادکارها در پی خواهد داشت، آن‌ها هم به نوبه‌ی خود ممکن است برای صاحب ملک که همان شخص پول شو باشد تخفیفی را در نظر بگیرند. در نتیجه، پول‌شویان قادر خواهند بود تا در مقایسه با دیگر افرادی که به طور قانونی در زمینه‌ی املاک و مستغلات سرمایه‌گذاری می‌کنند، حاشیه سود بیشتری را به دست آورند، چرا که سرمایه‌گذاران قانونی از مزیت دریافت تخفیف در ازای پرداخت نقدی سود نمی‌برند. پس از اتمام نوسازی، پول‌شویان می‌توانند ملک را به مدت بیش از ده سال اجاره بدهند هنگامی که در نهایت تصمیم به فروش ملک می‌گیرند، پول‌شویان می‌توانند سود زیاد خود را به افزایش قیمت‌ها در بازار نسبت دهند.

۲.۳- عدم آگاهی از بزه‌دیدگی در طول زمان و عدم شناسایی منشأ فساد

گروه‌های جنایی سازمان‌یافته، اغلب در چندین کشور در زمینه‌های مختلفی چون تجارت، مواد مخدر، تروریسم، قاچاق انسان، پول‌شویی و... فعالیت می‌کنند (Cherniavskiy, Hribov, Nebytov, Kniaziev, Telenyk, 2020:1). از این رو مخفی بودن اقدامات آن‌ها باعث می‌شود ما در عمل نتوانیم به روش‌های علمی ثابت کنیم که فساد اقتصادی در کشور به چه دلایلی بوده به عنوان مثال یک کشور ثروتمند که با فساد اقتصادی دست و پنجه نرم می‌کند دچار بحران‌هایی می‌شود و فقر، سوء تغذیه عمومی، فساد و فحشاء قتل و تجاوز و حتی جرایم زیست محیطی و بهداشت مواد غذایی - دارویی، رواج می‌یابد در این موارد نمی‌توانیم به روش علمی ثابت کنیم که این نتایج در اثر ارتکاب فساد مالی، ارتشاء، رانت‌خواری و نظایر آن به وجود آمده و تالی فاسد آن تلقی می‌شود، یا لاقبل بخشی از این آثار با فساد مالی رده‌های بالا و تصمیم‌گیرندگان امر مرتبط بوده است (ابراهیمی و نائینی، ۱۳۹۲:۱۵۷). بدین ترتیب اگر نتوانیم منشأ فساد اقتصادی را به درستی مشخص کنیم قطعاً نخواهیم توانست به یک برنامه‌ی جامع برای مبارزه با مفاصد اقتصادی دست یابیم بدیهی است برای مبارزه موثر با برخی جرایم اقتصادی از جمله پول‌شویی، درک نحوه‌ی عملکرد مجرمان ضروری است (Teichmann, Falker, 2020:37)؛ از این رو پلیس می‌تواند با نفوذ در

باندهای مجرمانه منشأ فساد را به درستی شناسایی و در خصوص برنامه‌ریزی برای کنترل و مهار این دسته از جرایم اقدامات مفیدی را به منصفی ظهور رساند.

۲.۴- مرتکبین کارشناس

ترس و وحشت و احساس ناامنی همیشه ناشی از جرایم خشونت‌آمیز نیست. شهروندان طبیعتاً از اعمالی که در برگیرنده‌ی خشونت‌ی ناگهانی باشند واهمه دارند اما مسلماً منبع دیگری برای نگرانی‌هایی که امنیت افراد را به مخاطره می‌اندازد وجود دارد یکی از این حوزه‌ها جرایم اقتصادی است رواج این دسته از جرایم در دراز مدت امنیت مردم در حوزه‌های مختلف را به مخاطره خواهد انداخت. مجرمین اقتصادی بیشتر در زمره‌ی بزهکاران یقه سفید طبقه‌بندی می‌شوند، مجرمان یقه سفید تمام فعالیت خود را بر اساس محاسبات منطقی و بررسی فرآیندها و نتایج آن انجام می‌دهند؛ بدین صورت که تمام مراحل تقلب، کلاهبرداری، پول‌شویی و اختلاس و... را چندین بار مرور می‌کنند و نقاط قوت و ضعف آن را می‌سنجند و با دیدگاهی مبنی بر فرصت تهدید به آن سامان می‌دهند (طالبیان، ۱۳۹۲:۱۰۹). این بزهکاران با توجه به توانایی و هوش بالایی که دارند می‌توانند به سادگی افکار عمومی را فریب داده و با خود همراه نمایند. برای مثال ممکن است مدعی شوند که ما به چه کسی صدمه زده‌ایم یا چه کسی از ما شکایت نموده است آن‌ها می‌کوشند تا به مثابه یک فرد مظلوم و مخدوم که قربانی منافع سیاسی و جناحی شده‌اند جلوه نمایند (رستمی، ۱۳۹۸:۱۵۳). مجرم اقتصادی بهره‌مند از دانش و اطلاعات خاصی بوده و به لحاظ جرم‌شناختی یک بزهکار باهوش و منظم است؛ یعنی او یک مجرم هیجانی و اتفاقی نبوده و با فکر و نقشه وارد عمل می‌شود. این ویژگی هدفمند، مبارزه با این نوع مجرمان در عمل سخت و دشوار خواهد کرد (رستمی، ۱۳۹۸:۱۵۳).

۲.۵- تحرک و پویایی جرایم

جرایم اقتصادی بسیار پویا بوده و به سرعت خود را با شرایط جدید بازار منطبق می‌کنند. این پویایی و انطباق ناشی از ابزار و وسایل فنی مانند حمل‌ونقل، ارتباطات و... به

آنان اجازه می‌دهد تا به فعالیت‌های خود جنبه بین‌المللی بخشند و بیش از پیش سازمان‌یافته شوند. مرتکبین از طریق فناوری نوین، اسناد و گواهی‌های مربوط جهت اخذ مدارک شناسایی غیر واقعی یا کارت‌های بازرگانی با مهارت تمام و همانند اصل جعل می‌کنند، همچنان که در جعل اسکناس نیز کوتاهی نمی‌ورزند. این دسته افراد از جدیدترین فناوری‌ها در فعالیت‌های جنایی استفاده می‌کنند، حال آنکه بهره‌برداری از همین فناوری توسط دولت و نهادهای آن مانند دفاتر اسناد رسمی مدت‌ها زمان می‌برد. این تحرک و پویایی، از جمله خصوصیات مهم جرایم اقتصادی است که نشان از ظرفیت بالای آن‌ها در انطباق با تحولات سیاسی، اجتماعی-اقتصادی، حقوقی و غیره است. بدین ترتیب، در این حوزه بزهکاران بسیار سریع‌تر از سازمان‌های دولتی متولی کشف، تعقیب و رسیدگی عمل می‌کنند. این پویایی البته محدود به قلمرو داخلی نشده، بلکه مرتکبین آن در سطح بین‌المللی نیز به لطف جهانی شدن، حضور فعال دارند. حتی همکاری مرتکبین این جرایم در سطح بین‌المللی، از میزان همکاری دولت‌ها با هم - که همکاری شان نیازمند قانون و طی فرآیند طولانی و لحاظ ملاحظات سیاسی است - بیشتر است، همین عدم همکاری و نبود قرارداد استرداد، از یک سو موجب برخورداری متهم از مصونیت تعقیب و از سوی دیگر، موجب عدم امکان انجام اقدام مؤثر از ناحیه دادگستری شده است. در واقع مقررات غیر منطبق، ساختارهای سنتی دولتی متأخر از زمان و عصر خود و ناهماهنگ با تحولات اقتصادی و پیشرفت‌های فنی، از عناصر جرم‌زا در این حوزه است. ضمن اینکه می‌توان آثار تغییر وضعیت اقتصادی در یک کشور را در حوزه‌های سیاسی، اجتماعی و اقتصادی دیگر کشورها مشاهده کرد (ابراهیمی و صادق‌نژاد نایینی، ۱۳۹۲: ۱۵۹).

۲.۶- وسعت و پراکندگی خطر

موضوع خطرناکی جرایم اقتصادی مدت‌هاست که به دغدغه صاحب‌نظران علمی، مقامات دولتی، سازمان‌های مردم‌نهاد، سازمان ملل و نهادهای وابسته به آن تبدیل شده است. همین دغدغه‌ها در عمل موجب تنظیم و تصویب قوانین، دستورالعمل‌ها و کنوانسیون‌هایی با هدف مقابله با این جرایم شده است. به عنوان مثال در سال ۱۹۷۷ در

سوئیس، یعنی دقیقاً چهار سال پس از اولین بحران ناشی از افزایش قیمت نفت، بحث چگونگی دفاع از خود در برابر جرایم اقتصادی، با وجودی که آمار واقعی از آن وجود نداشت، مطرح شد زیرا برخی پرونده‌های عینی نشان داد که چقدر این دسته جرایم برای جامعه پرهزینه است. شورای اروپا در سال ۱۹۸۱ خاطر نشان ساخت که این جرایم اشخاص زیادی از جمله سهامداران شرکت‌ها، سرمایه‌گذاران، دولت و به طور کلی جامعه را نیز در معرض خطر ارتکاب قرار می‌دهد. بدین ترتیب، خطرات آن، علاوه بر تشدید تهدیدات علیه محیط زیست، سلامت و بهداشت و ... اقتصاد ملی و بین‌المللی را متضرر می‌سازد و موجب سلب اعتماد به نظام اقتصادی می‌گردد. ضمن اینکه فناوری نوین اطلاعات و ارتباطات نیز بر این خطر افزوده است. جرایم اقتصادی از جمله پول‌شویی دارای آثار منفی زیادی هستند مثلاً پول‌شویی باعث بروز بی‌ثباتی در بازارهای مالی می‌شود با این توضیح که اساساً این بازارها نقش مهمی را در رشد و توسعه اقتصادی ایفا می‌کنند و بروز تغییر در رفتار این بازارها بر رشد آن تاثیر می‌گذارد (ساک، ۲۰۲۳:۱۳۹۶).

۳. محورهای ضرورت عملیات مخفی و به‌کارگیری دام‌های عادلانه در جرم اقتصادی

پول‌شویی با تکیه بر ماهیت ویژه این جرم

۳.۱- سازمان یافته بودن جرایم

در واپسین سال‌های قرن نوزدهم و اوائل قرن بیستم میلادی، دوره‌ای که مورخین از آن با صفت "مترقی" یاد کرده‌اند، اصلاح‌گران، مفسرین و سردبیران روزنامه‌های امریکایی، به تدریج و به صورت تصاعدی در نوشته‌های خود شروع به استفاده از ترکیبی به نام "جرایم سازمان‌یافته" نمودند. در دهه ۱۹۵۰ انکار جرایم سازمان‌یافته در سطح ملی، امری انکارناپذیر بود (روت، ۲۰۴:۱۳۹۵) در آن زمان، از این عبارت تازه متولد شده عموماً در تشریح فعالیت‌های نامشروعی مانند قمار و روسپی‌گری که در حوزه اختیارات مقامات شهری و نهادهای سیاسی محلی و تحت نفوذ اداره پلیس و دادگاه‌ها بودند استفاده می‌شد (Woodiwiss, 2015:2). جرم سازمان‌یافته شبیه سرطان است به طور واضح قابل رؤیت نیست اما پیشرفت کرده و کل جامعه را فرا می‌گیرد به آرامی؛ اما به طور مستمر پیشرفت می‌کند و

زمانی که علائم آن بروز می‌کند تقریباً برای واکنش خیلی دیر است. بنابراین مبارزه با جرم سازمان‌یافته خیلی سخت است و گاهی اوقات بی‌فایده به نظر می‌رسد و شبیه مبارزه با توفان، گردباد یا سیل شدید است (آلبرت و داس، ۱۳۹۵: ۸۲). به مدت بیش از نیم قرن، یعنی تا ابتدای نیمه دوم قرن بیستم، عمده واکنشی که نسبت به این گونه فعالیت‌های غیر قانونی و نامشروع نشان داده می‌شد این بود که با حرفه‌ای‌سازی سیستم‌های انتظامی و قضایی، امکان اثرگذاری سیاسی مستقیم را از این فعالیت‌ها بگیرند. تا پیش از آن، نیروهای پلیس به غیر از توصیه‌ها و نکاتی که از همکاران باتجربه‌تر خود در زمان ماموریت و به صورت میدانی دریافت می‌کردند، عملاً تحت هیچ گونه آموزش مرتبطی در خصوص مبارزه با جرائم سازمان‌یافته قرار نگرفته بودند. پرونده‌ی خشونت‌های کاری و فساد مقامات و مسئولین، هر گاه به سالن دادگاه کشیده می‌شد، نتیجه‌ای جز تبرئه متهم یا متهمین نداشت. در این زمان، اصلی‌ترین فرضیه‌ای که درباره اصلاح سیستم قضایی و پلیسی مطرح می‌شد آن بود که اگر نیروهای پلیس و مقامات قضایی وظایف خود را به درستی انجام داده و تحت تاثیر بازی‌های سیاسی قرار نگیرند، آن گاه می‌توان مسائل و مشکلات مرتبط با جرائم سازمان‌یافته را به حداقل ممکن رساند. در سال‌های دهه ۱۹۲۰ میلادی، عبارت "جرائم سازمان‌یافته" غالباً در تشریح یک پدیده مشکل ساز ملی، و نه صرفاً محلی، به کار گرفته می‌شد تصویری که از ناکارآمدی‌ها و نقصان‌ها در راستای مبارزه با این جرائم در ذهن بسیاری ایجاد می‌کرد چیزی نبود جز ناتوانی نیروهای نا کارآزموده پلیس محلی و مقامات قضایی فاسدی که مهار و مبارزه با جرائم سازمان‌یافته برایشان به هدفی غیر قابل دسترس تبدیل شده بود. در این دسته از جرائم، مجرم در شبکه‌های اجتماعی جاسازی و از جهات مختلف با روندهای اجتماعی و تجاری در هم آمیخته شده و حتی مجموعه‌های بزرگ و متنوعی از افراد را می‌توانند با خود همراه نمایند. جرائم اقتصادی عمدتاً واجد تشکیلات سازمان‌یافته اداری و تجاری به منظور ارتکاب جرم هستند، از این رو این جرائم جرائم سازمان‌یافته، اغلب در قانون به عنوان جرمی جدی تلقی می‌شوند پس طبیعی است هر چه جرم جدی‌تر باشد، پیشگیری از آن بیشتر موجه خواهد بود (Sorel, 2018:141) اما امروزه، همانطور که مشخص است، ابزارهای اعمال قانون روز به روز با سرعتی زیاد در حال جا

ماندن از چرخه جرم هستند (Woodiwiss, 2015:2). اینجاست که بهره‌گیری از دام‌ها می‌تواند در پیشگیری و مبارزه با این دسته از جرایم مفید باشد علاوه بر این، جاماندگی ابزارهای اعمال قانون در جهت جلوگیری از ارتکاب جرم، درگیر کردن افراد بسیار در انجام اعمال مجرمانه و شیوع فساد و از بین بردن صنایع بزرگ و قانونی می‌توانند مهم‌ترین توجهات برای تجویز دام‌ها در این دسته از جرایم باشد. البته استفاده از روش‌های تحقیقاتی ویژه در این خصوص به علت عدم همکاری برخی دولت‌ها به علت ترس از مداخله سیاسی مخفی کشور متقاضی و همچنین در ارتباط با در اختیار قرار دادن نیروی انسانی لازم جهت همکاری در مبادی ورودی و خروجی کشورها با چالش روبروست (ابراهیم‌پور و جوانمرد، ۱۳۹۸:۱۰۴). با این وجود، افزایش برخی از جرایم از جمله پول‌شویی در جرایم سازمان‌یافته باعث همکاری‌های بین‌المللی بین برخی کشورها از جمله آمریکا و کانادا شده است (Irwin, Normore, 2015:159).

۳.۲- بدون بزه دیده بودن جرایم

جرایم بدون بزه دیده و توأم با رضایت طرفین، تشکیل‌دهنده‌ی بخش مهمی از رقم‌های سیاه بزهکاری هستند (رهامی و حیدری، ۱۳۸۳:۵۰). این دسته از جرایم به واسطه‌ی پنهانی بودن و یا عدم رغبت قربانان به پیگیری قاعدتا کشف نشده و باعث می‌گردد که مرتکبین این دسته از جرایم هیچ‌گاه به نتیجه اعمال خود نرسند جرایم بدون بزه دیده یا جرایم مبتنی بر رضایت طرفین، جرایمی هستند که با توافق طرفین صورت گرفته و نفع طرفین در آن است که جرم افشاء نشود به عنوان مثال در جرایم جنسی که با میل هر دو، جرم صورت گرفته قطعاً مفعول، بزه دیده قلمداد خواهد شد اما چون منفعتش در آن است که جرم برملا نشود از این رو این جرم را جرم بدون بزه دیده می‌نامیم؛ به عبارتی جرایم بدون بزه دیده اساساً به این معنی نیست که جرم فاقد قربانی است بلکه بزه دیده‌ی مستقیمی ندارد و در صورتی که غایت این جرایم لطمه به ارزش‌های بشری و تمامی آرمان‌ها و ارزش‌های عالی به حساب می‌آید (محمدنژاد و رهامی و نجفی توانا، ۱۳۹۸:۱۲۴). بزه‌دیدگی در این جرایم با سایر جرایم، متفاوت است (مهدوی‌پور، ۱۳۹۵:۴۷)، اما جرایم اقتصادی می‌توانند هم بزه دیده داشته

باشند و هم فاقد بزه دیده باشند مثل موردی که در آن بزه دیده کل افراد جامعه هستند و بزه دیده‌ی مشخصی لااقل در برخی از اقسام آن وجود ندارد لذا در حالت کلی این دسته از جرایم را می‌توان جرایم بدون بزه دیده قلمداد کرد. البته جرایم اقتصادی می‌تواند قربانیان زیادی داشته باشد، مردم عمده‌ترین قربانیان جرایم اقتصادی بوده که خانه و کاشانه خود را به واسطه‌ی این جرایم، از دست می‌دهند (Pratt, 2004:66). بعلت عدم وجود بزه دیده در برخی جرایم اقتصادی، بزه دیده‌ی آنی وجود ندارد و افراد متضرر و اقتصاد کشور در طول زمان از بزه‌دیدگی خود اطلاع می‌یابند. تعداد بسیار زیادی از جرایم اقتصادی از جمله پول‌شویی، در زمره‌ی جرایم بدون بزه دیده هستند اگرچه این جرایم به افراد خسارت وارد نمی‌کنند، اما برای مرتکبان منافع عظیمی در بردارند که به نوبه‌ی خود در یک مقیاسی گسترده‌تر و به طور فاجعه‌آمیز حیات اقتصادی و حتی سیاسی کشورها را تحت تاثیر قرار می‌دهد (صوری‌پور و ترکاشوند، ۱۳۹۷:۲۷۶). بدین ترتیب وجود تحقیقات مخفی و نفوذ در درون این گروه‌ها می‌تواند عاملی مهم در خصوص کشف این دسته از جرایم باشد.

۴. موانع به کارگیری دام‌گستری در جرم اقتصادی پول‌شویی

تدوین کنندگان کنوانسیون‌های بین‌المللی سعی کرده‌اند با توجه به روش‌ها و مراحل پیچیده‌ای که در برخی از جرایم اقتصادی حاکم است بار اثبات جرم را به دوش مظنون بگذارند، یعنی به دولت‌های عضو پیشنهاد شده است که اگر با اصول حقوق داخلی خویش، منطبق بدانند، شخص را ملزم به نشان دادن منشأ قانونی درآمدهای خود کنند، برخی چنین مقررهای را تقدم اصل مجرمیت بر اصل برائت دانسته‌اند (وثوقی: ۱۳۹۵: ۸۴) و معتقدند در این صورت بار اثبات دلایل معکوس می‌گردد، هرچند در جرایم اقتصادی اماره مجرمیت حاکم است اما بر این اساس پلیس نمی‌تواند برای هر شخصی اقدام به طراحی تله نموده و به تست و آزمایش افرادی دست بزند که کوچکترین ظنی نسبت به آن‌ها ندارد. زیرا اولاً: اگر شخص در حال ارتکاب جرم نباشد یا ارتباطی با دنیای جرم اقتصادی نداشته باشد، تجویز دام‌گستری امری ناپسند قلمداد خواهد شد. ثانیاً: دادگاه اروپایی حقوق بشر معتقد است تقدم اصل مجرمیت، نیز باید تابع اصل قانونمندی باشد و بدون تصریح قانون

نمی‌توان بر اساس عرف قضایی یا پلیسی نسبت به معکوس نمودن بار اثبات اقدام نمود و ضوابط مربوط به آن باید محدود به موارد خاص باشد و امری استثنایی تلقی شود و نباید به عنوان یک اصل محسوب گردد؛ بلکه باید به عنوان یک اماره نسبی تلقی شود که در هر حال متهم بتواند خلاف آن را ثابت نماید (قربانی، ۱۳۸۶:۲۲۵). بنابراین اگر پلیس شخصی را تحریک و تشویق به ارتکاب جرمی اقتصادی نموده و سپس بخواهد او را به واسطه‌ی ارتکاب همین جرم که تحت تاثیر او به وجود آمده مجازات نماید به دلایل بسیاری این اقدام، امری ناپسند می‌باشد در ادامه این دلایل را بازگو خواهیم نمود.

۴.۱- مخالفت با انتظام عمومی و اجتماعی

نظم عمومی، نمایانگر مقتضیات بنیادین زندگی اجتماعی است (مومنی، ۱۳۸۹:۶۰) این مفهوم یکی از مفاهیم کلیدی در هر نظام حقوقی است که همواره به عنوان یکی از مهم‌ترین دغدغه‌های مشترک حکومت و شهروندان به شمار می‌رود (چلبی و قاسم‌آبادی و آفاپور، ۱۳۹۶:۹۰) محمل نظم عمومی و اجتماعی جامعه است (کرمانی، ۱۳۹۸:۳۸) در واقع نظم عمومی سازمان بخش جامعه و حافظ صلح اجتماعی است (جلالی و کامیاب، ۱۳۹۴:۱۳۸). نظم عمومی به طور آشکار با منافع و مصالح جامعه مرتبط بوده و طبیعت آن به گونه‌ای است که همه افراد باید آن را محترم شمرده و تجاوز به آن غیر ممکن باشد (کاتوزیان، ۱۳۸۷:۵۲). پلیس از طریق حفظ نظم عمومی می‌تواند توقعات مردم را برآورده سازد (آلبرت و داس، ۱۳۹۵:۴۴۴). برخی نویسندگان معتقدند که قواعد مربوط به حقوق کیفری، در زمره مقررات نظم عمومی قرار دارد و نظم عمومی به معنای رعایت مقررات امری بوده که مخالفت با آن به معنای نقض قواعد و مقررات امری است (الماسی، ۱۳۸۳:۱۲۹). بنابراین پلیس با پیشنهاد و تشویق به ارتکاب جرم از مقررات امری عدول نموده و نظم عمومی را بر هم زده است با این توضیح اجازه ایجاد اعمال مجرمانه به پلیس با نظم عمومی مغایر است. دلیل دیگر مغایرت دام‌گستری با نظم عمومی را می‌توان ضمانت قانون بر حفظ نظم و حقوق افراد قلمداد نمود، یکی از حقوق افراد نیاز به امنیت است. وقتی چنین نیازی مانند امنیت جنبه دائمی پیدا کرد روشی که توسط گروه برای تأمین آن مورد استفاده قرار می‌گیرد باید به

صورت دائمی درآید، یعنی در یک مرحله این روش‌ها باید شناخته شده و مورد قبول قرار گیرد سپس شکل و فرم سازمانی پیدا کند. بنابراین چنانچه روش دام‌گستری توسط پلیس برای تأمین امنیت مورد توجه قرار گیرد لازم است که این روش تعریف و شناخته شده و مصادیق آن معرفی شود. آنگاه مورد استفاده قرار گیرد. البته چون این روش در کشور ما تعریف نشده و مصادیق آن مشخص نیست اعمال آن توسط پلیس، نظم عمومی را خدشه دار خواهد نمود. چرا که دست‌یابی به جامعه‌ی بهره‌مند از نظم عمومی، نیازمند وجود قوانینی مربوط و مابازای قانونی مناسب برای اجرای این قوانین است (منتظر و محمدی منفرد، ۱۳۹۵: ۸۷). بدین ترتیب به کاربرد دام‌گستری تا قبل از اینکه قانونی صراحتاً آن را به رسمیت بشناسد خود در برخی فروض نوعی تجاوز به نظم عمومی است. در نتیجه زمانی که دام‌گستری در جهت مقابله با جرم مورد کاربرد قرار می‌گیرد اصول و قوانینی که جامعه به منظور صیانت از نظم عمومی وضع نموده نقض می‌گردد. که نمونه بارز آن تجاوز به حریم خصوصی افراد می‌باشد. همان‌طور که آزادی افراد در جامعه مورد احترام است حفظ نظم عمومی و امنیت جامعه نیز از مهم‌ترین وظایف حکومت است. از این رو در تعارض بین حفظ حرمت افراد و نظم عمومی دولت باید با رعایت ضوابط قانونی اقدام به تعقیب افراد معترض نماید (پیرانی، ۱۴۰۰: ۴۰).

۴.۲- مغایرت با اصل مشروعیت تحصیل دلیل

دولت حافظ نظم عمومی و منافع خصوصی افراد است و باید مساعی خود را جهت تمسک هرچه بیشتر به قانون و قرب به آموزه‌ی دولت قانونمند به کار بندد. در عین حال حفظ و ارتقا حداکثری آزادی‌های فردی، تکلیفی است که دولت برای تدارک عدالت اجتماعی، ناگزیر از تحقق آن است و متهم به عنوان جزئی از اجتماع دارای حقوقی است که یکی از آن‌ها تحصیل دلیل علیه او به شیوه کاملاً قانونی است؛ برابر اصل مشروعیت تحصیل دلیل، تنها دلایل مشروع که از طرق قانونی تحصیل گردیده است، قابلیت به‌کارگیری جهت اثبات جرم را دارند (حیدری و فتحی، ۱۳۹۳: ۲). چرا که دادرسی، هدف نیست بلکه وسیله‌ای است که روا را از ناروا، تمیزی می‌بخشد که در آن، از یک طرف باید

کرامت و شأن انسان مصون از هرگونه تعرضی بماند و از سوی دیگر، شأن و اعتبار دستگاه قضا با خدشه‌ای مواجه نشود و این مهم به وجود نمی‌آید جز با طرق تحصیل دلیل به روش قانونی. از اصول دیگری که در حقوق ما پذیرفته شده است اصل تحصیل آزادانه ادله است. اصل تحصیل ادله علی الاصول مبتنی بر قابلیت پذیرش هر نوع دلیلی است ولی در عین حال باید در پرتو ضوابط قانونی، تعیین و حدود اعتبار آن معلوم گردد. آزادی دلیل در امور جزایی مطلق نیست (سلیمی، ۱۳۹۴: ۲۰) اصل آزادی تحصیل دلیل از یک طرف به مرزهای دلیل مشروع و از دیگر سو به مرزهای مشروعیت تحصیل دلیل محدود شده است ممنوعیت تحصیل و ارائه ادله فاقد ارزش قضایی خاص همچنین استناد به ادله تحصیل شده از روش‌های قانونی و مشروع همگی به معنای تحدید اصل آزادی دلیل در قلمرو آیین دادرسی کیفری است. دلیل به عنوان ترسیم کننده شیوهی وصول به واقعیت اعمال، کاشف حقیقت است و این کشف حقیقت در خدمت تأمین منافع خصوصی افراد و حمایت از مصالح عمومی است گرچه کشف حقیقت و نیل به واقعیت، منظور اصلی از اعمال دادرسی کیفری است اما این حقیقت نمی‌تواند به هر شیوه و وسیله‌ای، به ویژه طرق و شیوه‌های نامشروع و غیر قانونی به دست آید. و به همین دلیل، اصل بر آزادانه بودن تحصیل دلیل در رسیدگی‌های کیفری است اما این اصل، در مواجهه با اصل مشروعیت تحصیل دلیل، محدود شده است. جستجوی دلایل، باید با رعایت اصل قانونی بودن یعنی با رعایت مجموعه قواعد حقوقی که اجتماع را ساماندهی می‌کند همراه باشد. بدین جهت، معمولاً به دنبال قاعده آزادی دلیل بحث مشروع بودن و قانونی بودن تحصیل ادله هم مطرح می‌باشد. هر چند با توسل به انواع و اقسام دلایل می‌توان به اثبات جرم مبادرت نمود اما بهره‌گیری از شیوه‌هایی که شروط و حدود قانونی در آن مراعات نگردیده، بر خلاف موازین عدالت و انصاف است. این اصل، از یک طرف، اجتناب از کلیه سوءاستفاده‌هایی است که اصل آزادی دلیل می‌تواند در پی داشته باشد و از سوی دیگر، درصدد ایجاد تعادل میان برخی از اصول مسلم دادرسی از جمله اصل تحصیل آزادانه عمل شود که آزادی اراده‌ی افراد مخدوش نگردیده، کرامت و منزلت انسانی آنها از تعرض مصون بماند. چرا که دولت مکلف به حفظ آزادی و کرامت انسان است (احمدی،

۲۸۸:۱۳۹۶). النهایه هر آنچه که در فرآیند دادرسی انحراف ایجاد نماید، محکوم به رد و بطلان شناخته شده است. با این وجود در مرحله اجرا، این قانون آیین دادرسی کیفری است که به عنوان قانون تعدیل کننده و تلطیف گر قانون کیفری، در مقام حمایت از حقوق و آزادی های افراد در جامعه بر می آید. چرا که در گستره آیین دادرسی کیفری دست یابی به یک دادرسی عادلانه و منصفانه که در جریان آن، حقوق متهم تأمین و تضمین گردد، جز از طریق ایجاد توازن و تعادل میان حقوق فرد و اجتماع، امکان پذیر نخواهد بود؛ هدف دادرسی عادلانه کمک به مظنون یا رهایی او از چنگ عدالت نیست، بلکه هدف آن کشف حقیقت است به نحوی که هیچ بی گناهی به ناحق به کیفر نرسد و هیچ گناهکاری بی جهت از چنگ عدالت فرار نکند (احمدی، ۱۳۹۶:۱۳۱) از این روست که آیین دادرسی کیفری، هنر آشتی میان حقوق افراد و اجتماع، محسوب و اجرای قوانین کیفری ماهوی در بستر آن، امکان پذیر می گردد اهمیت اصول و قواعد آیین دادرسی کیفری تا آنجاست که گفته اند هرگاه به کشوری ناشناخته گام نهادید و مشتاق اطلاع از حدود حمایت از آزادی های مدنی به شهروندان آن کشور بودید، به قانون آیین دادرسی کیفری آن کشور مراجعه کنید. همین خاطر است که آیین دادرسی کیفری تیلور عینی آزادی و امنیت در یک جامعه شناخته می شود و همواره تقابل و توازن میان این دو مهم در پرتو اندیشه حاکمان یک کشور در بستر مقررات آیین دادرسی کیفری رخ می نماید. یکی از جلوه های بارز صیانت از حقوق مسلم شهروندی رعایت مقررات و قواعد مربوط به فرآیند گردآوری دلایل علیه متهمین در رسیدگی های کیفری است و در این میان نقش برخی از مقامات ذیربط حیاتی تر از سایرین است نظیر پلیس. نقش پلیس، از آن رو اهمیت دارد که اولین مرحله ورود افراد به نظام عدالت کیفری است. از این رو عموم مردم، همواره نظام عدالت کیفری را با پلیس می شناسند. از سوی دیگر این مرحله، از آن رو نیز مورد توجه خاص حقوقدانان قرار گرفته است که امکان بیشترین تعرض به حقوق بنیادین و اساسی افراد در این مرحله مشاهده می شود. اگر قانونگذار کیفری در مرحله وضع قانون، به بهانه حفظ نظم عمومی یا تأمین منافع بزه دیدگان اعمالی را جرم انگاری کند، باید در مرحله اجرا یعنی در حوزه آیین دادرسی کیفری، ضمن یک دادرسی عادلانه که

در آن منافع متهم در برابر قوای عمومی تأمین شده باشد، وی را محاکمه کند.

بر اساس نظر دیوید بایلی^۱ پلیس باید از حقوق بشر حمایت کرده و در اقدامات خود شفاف باشد (آلبرت و داس، ۱۳۹۵: ۹۶) چرا که شهروندان در سایه دولت قانونمند می‌توانند از زندگی خوب و مطلوب بهره‌مند باشند. در یک دولت قانونمند هدف نمی‌تواند با هر وسیله‌ای توجیه شود و تعادل بین کارآیی نظام کیفری و تضمین‌های حقوق بشری همواره باید برقرار باشد وجود عدالت اجتماعی و احساس آزادی و امنیتی که شهروندان در پناه دولت قانونمدار احساس می‌کنند. اعتماد عمومی آن‌ها را افزایش می‌دهد و تقویت این اعتماد عمومی می‌تواند در پناه حفظ و صیانت از حقوق افراد تبلور یابد. در جمع‌آوری و تحصیل دلیل شرایط تحقیق باید به گونه‌ای باشد که شأن و اعتبار دست اندرکاران عدالت کیفری، زیر سؤال نرود و این امر علاوه بر حفظ و صیانت از حقوق شهروندی دیگر مبنای وضع و پذیرش اصل مشروعیت تحصیل دلیل است. مطمئناً دستگاه عدالت کیفری نمی‌تواند فقط به محصول کسب دلیل توجه کرده و از شیوه‌های تحصیل آن غافل باشد. شأن و منزلت نظام قضایی مستلزم به کارگیری روش‌هایی است که کاملاً در جهت اعمال تحقیقات و دادرسی درست و قانونی است. عدم مشروعیت، بیانگر فریب، حيله، مکر، تطمیع، تهدید، و کلیه اقدام‌ها تقلیل‌دهنده یا سلب‌کننده اختیار است. در واقع قاضی نباید خود را به سطح بزهکاری تنزل دهد که مرتکب جرم و حيله و تقلب شده است. زیرا این امر بر خلاف شأن و مقام و منزلت نظام قضایی است و قبول استفاده از فریب و نیرنگ و صحنه‌های تصنعی به ایجاد نظام پلیسی منتهی می‌شود که مغایر با اهداف نظام کشف جرم است. بنابراین استفاده از شیوه‌ها ممنوع است چرا که هرگاه سخن از نهادهای قضایی به میان می‌آید نقشی از اطمینان خاطر و اعتماد در اذهان عمومی نقش می‌بندد. بی‌تردید مجموعه فرایند دادرسی کیفری که هدف مبارزه با بزهکاری را دنبال می‌کند، خود باید از هرگونه عملکرد بزهکارانه و رفتاری که تنزل شأن دستگاه عدالت و جایگاه دادگستری را به دنبال دارد.

---

1. David Bayley

۴.۳- مغایرت با کارویژه پلیس و دادسرا

۱.۴.۳- مغایرت با کار ویژه پلیس

به کارگیری دام گستری تعارضاتی در وظایف پلیس و دادسرا را به همراه خواهد داشت در ادامه به بررسی این موضوع خواهیم پرداخت.

پلیس مسئولیت مهار و کنترل جرم را بر عهده دارد، آن‌ها عامل اصلی اجرای قانون به‌شمار می‌روند. کتاب آموزش‌های پلیس انگلستان اشعار می‌دارد. هرگونه تلاش و کوشش پلیس باید در جهت جلوگیری از وقوع جرم باشد. بر طبق تعالیم کتاب مذکور؛ امنیت، اشخاص و اموال، حفظ آرامش عمومی و سایر اهداف مورد نظر تشکیلات پلیس از طریق جلوگیری از وقوع جرم بسیار بیشتر و بهتر از طریق کشف و بازرسی و مجازات مجرم، بعد از اینکه موفق به ارتکاب جرم شده است فراهم می‌گردد. افسران و پاسبان پلیس باید تلاش نمایند از طریق مراقبت و هوشیاری و تحرکی که از خود بروز می‌دهند، امکان ارتکاب جرم در حوزه استحضاطی خود را غیر ممکن ساخته و بدین وسیله تمایز و برجستگی خود را نشان دهند. یکی از وظایف پلیس، کشف جرم است. پلیس باید در پی کشف جرم کسانی باشد که بیشتر دست به ارتکاب جرم زده‌اند، نه اینکه خود در تکوین اندیشه بالقوه مجرمانه اشخاص مساعدت نماید به عبارتی دولت باید علت اصلی جرم را برطرف کند (The, 2015:14) نه اینکه خود، دلیل ایجاد جرم باشد چرا که یکی از وظایف پلیس، حفظ نظم و جلوگیری از جرم است (عزتی بهلولی، ۱۳۹۹:۳۶) پیشگیری از جرم به مراتب با اهمیت‌تر و مهم‌تر از کشف جرم است. نتیجه طبیعی عدم موفقیت در پیشگیری از جرم ازدیاد نرخ وقوع جرم و سنگین‌تر شدن بار مسئولیت مأموران کشف و تعقیب جرم و در مجموع، آسیب بیشتر به جامعه است. در اجرای طرح‌های دام‌گستر در صورتی که فرد مورد نظر پلیس، صرفاً به واسطه تحریک مأمور، مبادرت به ارتکاب جرم کند. پلیس نه تنها از اهداف پیشگیری دور می‌شود، بلکه با زمینه‌چینی وقوع جرم را تسهیل می‌کند. از این رو استعمال روش‌های محیلا نه و توأم با غلبه توسط ضابطان امری مذموم تلقی می‌شود که اقدامات ضابطان را در مورد در مرحله کشف جرم، تحت تاثیر قرار داده و علاوه بر ایجاد اشکال در حجیت آن، زمینه‌ساز اشاعه‌ی فرافکنی در جامعه می‌گردد (عزتی بهلولی، ۱۳۹۹:۸۶).

برخی حقوقدانان معتقدند که به کارگیری دام‌گستری برای تکرارکنندگان جرم صحیح است ایشان معتقدند در این حالت به نظر می‌رسد تعارضی میان کشف جرم به روش دام‌گستری و اهداف مورد نظر در پیشگیری از جرم وجود نداشته باشد. زیرا در این حالت، رفتار پلیس چیزی جز شناسایی این نوع بزهکاران و پرده برداشتن از حقیقت موجود نیست. اما در این دیدگاه به اعتقاد ما خدشه وارد است چرا که تکرارکننده جرم کسی است که مرتکب جرم شده است و مجازات قانونی بر وی تحمیل گردیده است لذا تجویز عملیات محیلانه برای تکرار کنندگان جرم از موازن عدالت و انصاف به دور خواهد بود زیرا اینان همواره مورد سوء ظن بوده و هیچگاه از این سوءظن‌رهایی نخواهند یافت و علاوه بر این باید توجه داشت که بزهکاران خطرناک همواره درگیر فعالیت‌های مجرمانه نمی‌باشند (براندون و فارینگتون، ۱۳۹۴: ۶۷). به اعتقاد ما پلیس بیشتر با افرادی روبه‌روست که در حال ارتکاب جرم بوده و درصدد دستگیری این افراد هستند ضمن اینکه پلیس می‌تواند به ماده ۳۶۲ قانون آیین دادرسی کیفری استناد کرده و اعلام دارد که بنا به تجویز این ماده خواهد توانست هر اقدامی که برای کشف حقیقت لازم است انجام دهد علی‌ایحال هر چند اطلاق این ماده عمل پلیس را مشروع می‌سازد اما چون اقدام برای کشف حقیقت باید با قید جهت ضرورت آن صورت پذیرد اظهر من الشمس است که با نبود دلایل، فریب و حیل جهت کسب دلیل نمی‌تواند توجیه‌کننده این ضرورت باشد. البته ما مدعی نیستیم که پلیس را باید از توسل به این شیوه به منظور شناسایی افراد در حال ارتکاب جرم بازداشت بلکه به اعتقاد ما از مقتضیات مبارزه با بزهکاری به کارگیری همین شیوه در کشف جرم است. کافی است مامور شهربانی بر طبق قوانین خود ساخته رفتار کند و نه قوانینی که در یک مجموعه قوانین تعیین شده و در دسترس هر شهروندی است تا در به روی استبداد که همواره مرزهای آزادی سیاسی را احاطه کرده گشود شود، هر شهروندی باید بداند چه موقع گناهکار و چه موقع بی‌گناه است (بکاریا، ۱۳۸۹: ۱۱۲) بدین منظور شایسته است که قانونگذار به جهت حمایت از نیروی پلیس این اقدامات را موجه و قانونی قلمداد کند زیرا در شرایط کنونی چنانچه این اقدام پلیس همچنان غیرقانونی قلمداد گردد، نقش پلیس در حفظ امنیت و مبارزه با بزهکاری ابر خواهد ماند.

۲.۴.۳- مغایرت با کار ویژه دادسرا

برخی افراد در اجتماع دست به اعمالی می‌زنند که نظم و امنیت جامعه را برهم زده و در مواردی نیز این اعمال حقوق دیگر اشخاص را تضییع می‌نمایند. از آنجایی که سیستم قضایی حافظ منافع جامعه است دادسراها به نمایندگی از جامعه، اقدام به کشف جرم و تعقیب متهم و جمع‌آوری دلایل نموده تا حقوق افراد جامعه محفوظ و نظم و امنیت اجتماعی حاصل گردد. از این رو به منظور کشف جرم و تعقیب متهم انجام تحقیقات، حفظ حقوق عمومی و اقامه دعوی لازم در این مورد، اجرای احکام کیفری، انجام امور حسبی و سایر وظایف قانونی، در حوزه قضایی هر شهرستان و در معیت دادگاه‌های آن حوزه، دادسرای عمومی و انقلاب و همچنین در معیت دادگاه‌های نظامی استان، دادسرای نظامی تشکیل می‌شود دادسرا باید جرمی را کشف و تعقیب کند که عناصر تشکیل‌دهنده آن تحقق یافته باشد در فرضی که دام‌گستری برای کشف جرم تجویز می‌شود همچنان که در صفحات آتی خواهیم دید، در برخی فروض عنصر تشکیل‌دهنده جرم به وجود نخواهد آمد، به همین دلیل تمام اقدامات بعدی دادسرا چه تا صدور کیفرخواست و چه پس از صدور کیفرخواست یا مرحله دادرسی عبث و بیهوده خواهد بود. برخی حقوقدانان، از جمله وظایف دیگر دادسرا را حمایت از منافع، حقوق و آزادی‌های افراد می‌دانند. ایشان معتقدند دادسرا باید در ضمن تعقیب کیفری بزهکار، محافظ و حامی منافع و حقوق و آزادی‌های او نیز باشد. هر نکته و مسئله‌ای که ممکن است به نفع متهم باشد، باید مورد توجه و عنایت دادسرا قرار گیرد. درست است که دادسرا در محاکمات کیفری طرف دعوی عمومی و مدعی آن است، اما نه مدعی که می‌کوشد به هر قیمتی حرف خود را به کرسی بنشانند و موجبات محکومیت متهم را فراهم سازد. دادسرا نباید مانند یک ماشین بی‌اراده و بی‌روح جرائم را تحت پیگرد قرار دهد و فقط خواهان اجرای کیفر باشد. اما با به‌کارگیری اقدامات دام‌گسترانه، دادسرا تنها در پی تحصیل دلیل علیه متهم خواهد بود و رسالتش در حفظ حقوق و آزادی‌های متهم مبنی بر رعایت اصل برائت و تحصیل دلیل له متهم به بوته فراموشی سپرده خواهد شد (پیرانی، ۱۴۰۰: ۵۲).

۴.۴- مغایرت با اهداف مجازات

اهداف مجازات‌ها را می‌توان در یک هدف عینی یعنی اصلاح و تربیت بزهکار و نتیجتاً پیشگیری از جرم به شکل خاص نسبت به مجرمان و شرکا و یا معاونان آن‌ها و به شکل عام نسبت به جامعه و یک هدف ذهنی یعنی اجرای عدالت خلاصه کرد (نوربها، ۱۳۸۷:۳۵۴). والاترین هدفی که دانشمندان حقوق جزا، برای مجازات قائلند، هدف اصلاح مجرمین است. چه هدفی عالیتر از آن که بتوان هنگام اجرای مجازات، مجرم را اصلاح نموده و وی را چون فردی سالم و شرافتمند تحویل جامعه داد (محسنی، ۱۳۹۲:۳۴). علاوه بر این بشر خواهان استقرار عدالت در جامعه و جامعه نیازمند اجرای عدالت است (نوربها، ۱۳۸۷:۳۵۶)، اما اجرای عملیات‌های مخفی در حوزه جرایم اقتصادی در برخی موارد، می‌تواند مغایر با اهداف مجازات‌ها باشد زمانی که پلیس افرادی را تحریک به ارتکاب جرم می‌کند بدون اینکه آن‌ها تمایلی به انجام آن داشته باشند با مجازات این افراد به عملی دست یازیده که در تضاد با اهداف مجازات‌هاست. زیرا چنین افراد به ظاهر مجرمی نه تنها اصلاح نمی‌شوند بلکه در صدد انتقام از دستگاه عدالت بوده و اینکه مفهوم عدالت نیز دچار خدشه خواهد شد زیرا ما به مجازات افرادی دست می‌زنیم که خود عوامل دستگاه عدالت، مجری ایجاد آن جرم بوده‌اند. حتی اگر فرضاً اهداف مجازات را در این خصوص معتبر بدانیم، خود مجازات ممکن است توسط ارزش‌های اخلاقی یا نگرانی‌های عملی محدود گردد (Fraser, 2005:69) به عبارتی ما برای درک مفهوم عدالت که یکی از اهداف مجازات است باید به وجدان خویش و طرز تلقی مردم جامعه مراجعه کنیم (ولیدی، ۱۳۸۸:۳۵۷) و بسیار بعید است که وجدان عامه مردم مجازات فرد مذکور را که تنها توسط پلیس و تله‌های غیر قابل توجیه، گرفتار ارتکاب جرم گردیده موافق عدالت بدانند.

بحث و نتیجه‌گیری

جرم اقتصادی پولشویی از جمله جرایمی است که شبیه به یک اپیدمی شده به گونه‌ای که تمام کشورهای جهان با آن دست و پنجه نرم می‌کنند. مقابله با جرم اقتصادی پولشویی یکی از عرصه‌های دشوار حکومت بوده و همواره مبارزه با این جرم، به جهت اوصاف و

ویژگی‌های خاص و منحصر به فرد، با دشواری‌های زیادی روبه‌رو بوده از این رو استفاده از تکنیک‌های فریبکارانه، چون عملیات مخفی دام‌گستری می‌تواند مورد استفاده پلیس واقع شود اما موضوع استفاده از عملیات مخفی دام‌گستری، موضوع مناظرات و کشمکش‌های داغی بوده که همواره شبهاتی با خود به همراه داشته از آنجا که مرز میان دام‌گستری عادلانه و غیر عادلانه، مرزی باریک و شکننده است به منظور پایان دادن به این شبهات باید مرز میان دام‌گستری عادلانه و غیر عادلانه را ترسیم نمود، بر این اساس اگر جرم پول‌شویی در حال وقوع باشد به واسطه‌ی برخی ویژگی‌های این جرم، چون؛ پنهانی و عدم رؤیت‌پذیری، گستردگی و ریزومیک شدن فضا و روش‌های ارتکاب، عدم آگاهی از بزه‌دیدگی در طول زمان، مرتکبین حرفه‌ای و کارشناس، تحرک و پویایی جرم، وسعت و پراکندگی خطر، سازمان‌یافته بودن و بدون بزه دیده بودن این جرایم، دام‌گستری عادلانه خواهد بود اما اگر جرم در حال وقوع نباشد به واسطه‌ی مخالفت با انتظام عمومی و اجتماعی، مغایرت با اصل مشروعیت تحصیل دلیل، مغایرت با کار ویژه پلیس و دادسرا و مغایرت با اهداف مجازات، دام‌گستری ناعادلانه قلمداد می‌گردد.

فهرست منابع

الف) منابع فارسی

۱. آلبرت، جیمز؛ داس، دیلیپ. کی (۱۳۹۵) راهبردهای موثر کاهش جرم، ترجمه دکتر اعظم مهدوی پور، تهران، نشر میزان.
۲. ابراهیم پور، محمد سعید؛ جوانمرد، بهروز (۱۳۹۸) چالش‌های ضابطین دادگستری در تعامل با پلیس بین الملل در کشف و تعقیب جرایم فراملی، فصلنامه علمی مطالعات بین‌المللی پلیس، ۳۸(۱۰): ۱۱۴-۱۰۲.
۳. ابراهیمی، شهرام؛ صادق نژاد نایینی، مجید (۱۳۹۲) تحلیل جرم‌شناختی جرایم اقتصادی، فصلنامه پژوهش حقوق کیفری، ۵(۲): ۱۷۴-۱۴۷.
۴. ابوذری، مهرنوش (۱۳۹۶) کاربرد منطق فازی در حقوق کیفری ایران، تهران، نشر میزان.
۵. احمدی، محمد عارف (۱۳۹۶) دادرسی منصفانه در نظام عدالت کیفری افغانستان، اسناد بین‌المللی حقوق بشر و فقه حنفی، تهران، نشر میزان.
۶. اعظمی مقدم، مجید (۱۳۹۰) مفهوم شناسی جرم اقتصادی یا فساد اقتصادی، نشریه کارآگاه، دوره دوم، ۱۶(۴): ۸۴-۵۵.
۷. الهام، غلامحسین؛ گلدوزیان، حسین (۱۳۹۲) تحلیل مفهوم و شرایط تحقق دام‌گستری با رویکردی تطبیقی در حقوق کیفری آمریکا و ایران، پژوهش حقوق کیفری، ۴(۲): ۱۳۶-۱۰۷.
۸. الیت، کاترین؛ کوئین، فرانسیس (۱۳۹۳) حقوق جزا، ترجمه آوا واحدی نوایی و نسترن غضنفری، تهران، نشر میزان.
۹. باقر زاده، احد (۱۳۹۵) نگرشی تطبیقی به پول‌شویی، تهران، نشر میزان، چاپ سوم.
۱۰. بکاریا، سزار (۱۳۸۹) رساله جرایم و مجازات‌ها، ترجمه دکتر محمد علی اردبیلی، تهران، نشر میزان، چاپ ششم.
۱۱. پیرانی، محمد (۱۴۰۰) دام‌گستری در مرحله کشف جرم و تعیین مسئولیت، تهران، انتشارات فرهوش، چاپ اول.

۱۲. تذهیبی، فریده (۱۳۹۶) پول‌شویی و روش‌های مبارزه با آن، تهران، انتشارات جنگل، چاپ ششم.
۱۳. جلالی، محمد؛ کامیاب، میثا (۱۳۹۴) پلیس اداری، قالبی مفهومی برای تامین نظم عمومی: مطالعه‌ی مفهوم نظم عمومی در حقوق فرانسه، دو فصلنامه حقوق اداری، ۹(۳): ۱۶۳-۱۳۷.
۱۴. چلبی، فائقه؛ قاسم آبادی، مرتضی؛ آقا پور، کمال (۱۳۹۶) تحلیلی بر جایگاه نظم عمومی در نظام حقوقی ایران، فصلنامه قضاوت (۹۱): ۱۲۰-۸۹.
۱۵. حسنی، عباس؛ مؤذن زادگان، حسنعلی (۱۳۹۳) دفاع دام‌گستری، از مفهوم شناسی تا آثار، مجله حقوقی دادگستری، ۸۵(۷۸): ۴۴-۷.
۱۶. حیدری، الهام؛ فتحی، محمد جواد (۱۳۹۳) گستره اصل آزادی تحصیل دلیل در دادرسی کیفری ایران و انگلستان، مجله مطالعات حقوقی دانشگاه شیراز، ۲(۶): ۳۲-۱.
۱۷. دارابی، شهرداد (۱۳۹۵) ریزومیک شدن پیشگیری از جرم در پرتو ریزومیک شدن ارتکاب جرم، آموزه‌های حقوق کیفری، دانشگاه علوم اسلامی رضوی، (۱۲) ۲۱۸-۱۹۹.
۱۸. دانشجو، حامد (۱۳۹۵) پول‌شویی جرمی پنهان در اقتصاد، تهران، پژوهشکده پولی و بانکی بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران.
۱۹. رستمی، هادی (۱۳۹۷) ماهیت و آثار جرایم اقتصادی در قوانین کیفری ایران، سیاست جنایی در برابر برهکاری اقتصادی، به کوشش دکتر امیر حسین نیاز پور، تهران، نشر میزان، چاپ اول.
۲۰. روت، میچل (۱۳۹۵) تاریخ عدالت کیفری، ترجمه دکتر ساناز السستی، تهران، نشر میزان، چاپ دوم، جلد دوم.
۲۱. رهامی، محسن؛ حیدری، علی مراد (۱۳۸۳) شناخت جرایم بدون بزه دیده، فصلنامه مدرس علوم انسانی، ۳۷(۸): ۱۰۴-۷۳.
۲۲. ساکی، محمد رضا (۱۳۹۶) حقوق کیفری اقتصادی، تهران، انتشارات جنگل، چاپ چهارم.
۲۳. سلیمی، محمد (۱۳۹۴) تحصیل دلیل در حقوق امامیه و حقوق فرانسه، مبانی فقهی حقوق اسلامی، ۵(۸): ۳۰-۹.

۲۴. سی ولش، براندون؛ پی فارینگتون، دیوید (۱۳۹۴) دانشنامه پیشگیری از جرم آکسفورد، به کوشش حمید رضا نیکوکار، تهران، نشر میزان.
۲۵. صانعی، منوچهر (۱۳۸۷) ضرورت و دوام از دیدگاه ابن سینا و ارسطو، نشریه حکمت سینوی (مشکوه النور)، ۳۹(۱۲): ۶۲-۴۹.
۲۶. صبوری پور، مهدی؛ ترکاشوند، عارفه (۱۳۹۷) پول‌شویی در بستر بانکداری مجازی، سیاست جنایی در برابر بزهکاری اقتصادی، به کوشش دکتر امیر حسین نیاز پور، تهران، نشر میزان، چاپ اول.
۲۷. طالبیان، حسین (۱۳۹۲) بررسی اقسام سازمان یافتگی جرم اقتصادی، نشریه کارآگاه، ۲۲(۲): ۱۱۱-۹۵.
۲۸. عباسی، اصغر (۱۳۹۳) حقوق کیفری اقتصادی پول‌شویی - مبارزه با پول‌شویی در اسناد بین‌المللی و نظام حقوقی ایران، تهران، نشر میزان، چاپ اول.
۲۹. عزتی بهلولی، محمد علی (۱۳۹۹) الزامات حقوق بشری ضابطان در مرحله کشف جرم - مطالعه تطبیقی حقوق ایران و فرانسه، تهران، نشر میزان.
۳۰. عمید، حسن (۱۳۸۱) فرهنگ فارسی عمید، تهران، موسسه انتشارات امیر کبیر، جلد اول.
۳۱. قربانی، علی (۱۳۸۶) بررسی رویه قضایی دادگاه‌های اروپایی حقوق بشر در زمینه حق آزادی و امنیت و حق بر دادرسی منصفانه، رساله دکتری، دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران.
۳۲. کاتوزیان، ناصر (۱۳۸۷) فلسفه حقوق، تهران، شرکت سهامی انتشار.
۳۳. کرمانی، طوبی (۱۳۹۸) فلسفه و نظم عمومی، نشریه علمی مطالعات راهبردی ناجا، سال چهارم، ۱۲(۱۴): ۴۴-۵.
۳۴. الماسی، نجاد علی (۱۳۸۳) تعارض قوانین، تهران، انتشارات مرکز دانشگاهی، چاپ یازدهم.
۳۵. محسنی، فرید (۱۳۹۸) جرم اقتصادی، دانش نامه علوم جنایی اقتصادی، به کوشش دکتر امیر حسین نیاز پور، نشر میزان، چاپ دوم.
۳۶. محسنی، مرتضی (۱۳۹۲) دوره حقوق جزای عمومی کلیات حقوق جزا، تهران، انتشارات گنج دانش، چاپ چهارم.

۳۷. محسنی، مرتضی (۱۳۹۳) دوره حقوق جزای عمومی - پدیده جنایی، تهران، انتشارات گنج دانش، جلد دوم.
۳۸. معین، محمد (۱۳۸۷) فرهنگ فارسی یک جلدی، تهران، انتشارات سرایش، چاپ یازدهم.
۳۹. منتظر، فاطمه؛ محمدی منفرد، بهروز (۱۳۹۵) مفهوم شناسی وجدان اخلاقی و گستره تاثیرگذاری آن در نظم عمومی، فصلنامه علمی - پژوهشی پژوهشنامه‌ی اخلاق، ۳۱(۹): ۱۰۶-۸۷.
۴۰. موسوی، سید قائم؛ صادقیان، رضا (۱۳۹۵) بررسی منطق فازی و کاربرد آن در حل مسائل پیچیده، ماهنامه پژوهش ملل، ۲(۱۵): ۷۷-۸۹.
۴۱. مومنی، مهدی (۱۳۸۹) مبانی حقوق جزای بین الملل ایران، تهران، انتشارات شهر دانش، چاپ پنجم.
۴۲. مهدوی پور، اعظم (۱۳۹۵) سیاست کیفی افتراقی در قلمرو بزهکاری اقتصادی، تهران، نشر میزان، چاپ دوم.
۴۳. نشریه کارآگاه، ۴۶(۱۲): ۱۳۵-۱۱۹. محمد نژاد، پرویز؛ رهامی، محسن؛ نجفی توانا، علی (۱۳۹۸) جرم‌انگاری جرایم بدون قربانی،
۴۴. نصرالله بن محمد بن عبدالحمید منشی (۱۳۸۹) کلیله و دمنه، تصحیح استاد مجتبی مینوی طهرانی، نشر هیرمند.
۴۵. نوربها، رضا (۱۳۸۷) زمینه حقوق جزای عمومی، تهران، کتابخانه گنج دانش، چاپ بیست و یکم.
۴۶. وثوقی، افسانه (۱۳۹۵) بررسی تعاملات اصل برائت با اماره مجرمیت در حقوق کیفری ایران و اسناد بین‌المللی، پایان‌نامه کارشناسی ارشد دانشکده حقوق و علوم اجتماعی تبریز.
۴۷. ولیدی، محمد صالح (۱۳۸۸) بایسته‌های حقوق جزای عمومی ۳-۲-۱، تهران، انتشارات جنگل.
۴۸. ولیدی، محمد صالح (۱۳۹۳) حقوق کیفری اقتصادی، تهران، نشر میزان، چاپ دوم.
۴۹. یزدیان جعفری، جعفر (۱۳۸۴) دام‌گستری، مفهوم، مبانی و جایگاه آن در حقوق کیفری ایران، نشریه فقه و حقوق، ۶(۲): ۱۳۲-۱۱۵.

ب) منابع خارجی

1. Albanese, J. (2014). *Organized crime: From the mob to transnational organized crime*. Routledge.
2. Braithwaite, J., Fisse, B., & Geis, G. (1987). Covert facilitation and crime: Restoring balance to the entrapment debate. *Journal of Social Issues*, 43(3), 5-41
3. -Azis, N. K., Marzuki, M. M., & Majid, W. Z. N. A. (2020). **Fraud prevention in Malaysia: Maqasid al-Shariah perspective**. *Global Business and Management Research*, 12(2), 104-116.
4. Bell, B. W. (2002). Theatrical investigation: White-collar crime, undercover operations, and privacy. *Wm. & Mary Bill Rts. J.*, 11, 151.
5. Cherniavskyi, S. S., Hribov, M. L., Nebytov, A. A., Kniaziev, S. M., & Telenyk, S. S. (2020). The forms of international co-operation in the area of undercover investigations. *Journal of Legal, Ethical and Regulatory Issues*. 2020. Vol. 23, Issue 1. P. 1-9. USA.
6. Dujovski, N., & Mojsoska, S. (2019). The role of the police in anti-money laundering. *Journal of Money Laundering Control*.
7. Frase, R. S. (2005). Punishment purposes. *Stan. L. Rev.*, 58, 67.
8. Görlitz, F., Hubert, J., Kucher, J., Scheffer, M., & Wieser, P. (2019). "Tatprovokation"—The Legal Issue of Entrapment in Germany and Possible Solutions. *German Law Journal*, 20(4), 496-509.
9. Hills, J. (2012). "Larceny in My Heart": *The Abscam Political Scandal, 1978-1983* (Doctoral dissertation).
10. Irwin, J., & Normore, A. H. (2015). Transnational and cross-cultural approaches in undercover police work. In *Cross-cultural collaboration and leadership in modern organizations* (pp. 157-175). IGI Global.
11. Lassiter, G. D. (Ed.). (2006). *Interrogations, confessions, and entrapment* (Vol. 20). Springer Science & Business Media.

12. Lawlor-Forsyth, E., & Gallant, M. M. (2018). Financial institutions and money laundering: A threatening relationship?. *Journal of Banking Regulation*, 19(2), 131-148.
13. Meissner, C. A., Kassin, S. M., & Lassiter, G. D. (2004). *Interrogations, confessions, and entrapment*.
14. Pratt, R. (2004). Economic crime-the financial system as a victim. *Journal of financial crime*.
15. Qureshi, W. A. (2017). An overview of money laundering in Pakistan and worldwide: Causes, methods, and socioeconomic effects. *U. Bologna L. Rev.*, 2, 302.
16. Sorell, T. (2018). Organized Crime and Preventive Justice. *Ethical Theory and Moral Practice*, 21(1), 137-153.
17. Teh, Y. K. (2015). The Royal Malaysia Police has got its strategy wrong: Laws alone do not bring down crime rates. *International Journal of Police Science & Management*, 17(1), 9-16.
18. Teichmann, F. (2020). Recent trends in money laundering. *Crime, Law and Social Change*, 73(2), 237-247.
19. Teichmann, F. M., & Falker, M. C. (2020). Money laundering through banks in Dubai. *Journal of Financial Regulation and Compliance*.
20. Woodiwiss, M. (2015). Combatting and analysing organized crime: the view from witnesses. *Trends in Organized Crime*, 18(1), 1-11.